అంగీకృతి.

(:o:)

శా. ఇమ్మాడ్కిన్ బ్రచురింపఁజూతు రిపుడే
న్నే నాటకాల్నూత్న కా
వ్యమ్ముల్ నవ్యకవిత్వసంశ్రితము లా
హా ! నాటకాంతమ్ కవి
త్వమ్మంచున్మను బెద్దలన్న పలుకు
ల్వమ్మయ్యెఁగా నాటకా
ద్యమ్మైనన్గవితాకుమారి రసబా
హ్యంబౌ నాటకప్రబంధాకో.

శా. ఓమిత్రంబ ! యదెట్టులున్న భవదీ
యోత్కంఠమీడేరఁగా
నా మూలాగ్రముఁజూచినాఁడ రమణీ
యంబుల్ భవత్పుష్పవే
ణీమోదాకర రుక్మిణీపరిణయో
న్మీల ద్వచోవైఖరుల్
శ్రీ మేధానిధి నీకొసంగుత యశ
శ్శ్రీవైభవోన్మేషముల్.

ఇట్లు,

నాదెళ్ల మేధాదక్షిణామూ

ఈనాటకమునందు వచ్చు పాత్రములు.

:o:

సుప్రకాశుఁడు—కథానాయకుఁడు.

సునీతి—కథానాయకుని మిత్త్రుఁడు.

కీర్తివర్మ—మాళవదేశపురాజు.(కథానాయకునితండ్రి)

నీతిజ్ఞుఁడు—మాళవరాజునొద్దమంత్రి.

పుష్పరథుఁడు—చోళదేశపురాజు(కథానాయికతండ్రి)

విశారదుఁడు—చోళదేశపు రాజునొద్దమంత్రి.

అచలుఁడు—ఒకఋషి.

శివశర్మ }
దేవశర్మ } ఇద్దరు బ్రాహ్మణులు.

విష్ణుమూర్తి.

ప్రతీహారి.

స్త్రీలు.

పుష్పవేణి—కథానాయిక.

సుశీల—కథానాయిక తల్లి.

ప్రియంవద—కథానాయిక చెలికత్తె.

ప్రకటన.

పూజ్యులగు చదువరులారా!

ఎంతకాలమునుండియో నాకు ప్రాచీన కాంతామణుల సచ్చారిత్రములనేరి నాటకములుగా వ్రాసి పూర్వకాలము నాటి యువతుల మాహాత్మ్యంబులను పాతివ్రత్య ప్రభావములను బాలికల కుపయోగకరములుగా వెల్లడి చేయవలెననెడి కోర్కెయొక్కటుండెడిది. తరువాత నామిత్త్రిలును తుని గవర్నమెంటు హిందూబాలికా పాఠశాలా ప్రధానోపాధ్యాయులగు ముదిగంటి లక్ష్మీనృసింహంగారు కూడ నన్ను పలు విధములుగా హెచ్చరించి తమవద్దనున్న శ్రీభక్తవిజయమను పతివ్రతాచరిత్రమును నాకొసంగిరి. నేనది యంతయుఁ జదివి పుష్పవేణీదేవి ప్రభావమనుకథ నాకత్యంతానందము గొల్పనప్పుడే దానిని వ్రాయ మొదలిడి మాసత్రితయములోపల ముగించితిని. సాధ్యమైనంతవరకు బాలికలకు వలయు పాతివ్రత్యము, నిర్మలమైన జ్ఞానము, చక్కని వేదాంత బోధయు కలిగి యుండునట్లుగ క్లుప్తీకరించి వ్రాసితిని. మరియు కోలాటపు పాటలును, మార్చింగ్ పాటలును, మంగళహారతులును, నాటకమునకు సంబంధించిన యితర పాటలును సర్వజనోపయోగకరముగా విశదముగా వ్రాసితిని. గావున బాలికాపాఠశాలల

శుపయుక్తముగానే యుండును. మరికొన్ని చరిత్ర లిట్లే వ్రా
యవలెననెడి కోరికె కలదు. ఈశ్వరాజ్ఞ యెట్టిదో కదా! నాకీ
విషయమున ప్రోత్సాహమును గల్గించి తమ పాఠశాలా బాలి
కలచే నీనాటకమును బహుమతు లొసంగఁబడు దినమునఁ బ్రద
ర్శనముఁ జేయించి నాయందుదయఁ జూపిన నాస్నేహితులగు
వేదమూర్తులైన సోంభొట్ల వేంకట్రామయ్యగారి కనేక వంద
నము లర్పించుచుంటిని. మరియు నాపొత్తము నచ్చొత్తింపించి
నన్నుఁ గృతార్థునిఁ జేసిన నామిత్రులగు మద్దుల వేంకటచిన్న
రాజ శ్రేష్ఠిగారియెడ నేనెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను. ఈశ్వరుఁడు
వారిని నిరంతరము బ్రోచుగాక. అయ్యలారా! అమ్మలారా!
బాలికలారా! గ్రంథమును మీచేతఁ బెట్టితి. బాలుఁడనై
విద్యార్థినై యున్న నావ్రాతయందు తప్పులు కుప్పలుగా నుం
డవచ్చును. అదిద్దుబాటు విధమును నాకే వ్రాయించిన యెడల
తమపేరుఁ జెప్పికొనుచు దిద్దికొనెద. ఇందలి పాటలన్నియు నాట
కాంతమున నెంబరు ప్రకారముగా నుదహరింపఁబడి యున్నవి.

ఏలూరు. ఇట్లు.

2—5—18 గ్రంథకర్త.

తప్పొప్పుల పట్టిక.

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
గురుస్తుతిలో			
1	15	చారిత్ర	చారిత్రు
2	3	పూరుషో	ఁబూరుషో
		పంచరత్నములు.	
1	3	సభ్యుడై	సభ్యుఁడై
1	3	నిచ్చెగా	నిచ్చెఁగా
1	6	యనుచుడా	యనుచుఁదా
1	14	స్వాంతమందు	స్వాంతమందుఁ
1	16	చుచిర	చుఁజిర
2	3	ర్వ్యానకుఁడా	ర్వ్యానకుఁదాఁ
2	4	పుత్ర	ఁబుత్ర
2	4	బొచుపు	బొచుఁబు
2	7	మాన్యుడై	మాన్యుఁడై
2	12	నిజేసి	నిఁజేసి
2	11	చుగాత	చుఁగాత
ప్రస్తావనలో			
3	8	ధారణముచే	ధారణముఁజే

3	41	మఱిపించు	మఱపించు
4	13	సాంతముగా	గొంతవరకు

నాటకములో

2	10	మిక	మీఁక
11	9	జేలోప	జాలోప
11	10	నిశ్చంయించి	నిశ్చయించి
12	4	చూఁడుడు	చూడుఁడు
21	15	కిచ్చ	కిచ్ఛ
22	21	ప్రవాహమునకష్టు	ప్రవాహమున కీర్ష్యగుఁ [దష్టు
25	15	చిత్ర	చిత్త
29	7	విష్ణుఁడే	విష్ణుడే
29	21	ట్టినకుఁ	ట్టినఁగు
34	15	కొక్కృత	కొక్కృతె
41	3	ఈమెయేనా	ఈమెయేయా
44	2	ములసు	ములను

☛ ఈ నాటకాంతమున చెన్నపురి ఆంధ్రవిద్యానిధి సంఘమును గురించియు, ఏలూరు, హిందూ యువజనసంఘమును గురించియు, ఏలూరు, అన్నవస్త్ర వైద్య విద్యాదాన సమాజమును గురించియుగల ప్రకటనలు దయచేసి చూడుఁడు.

శ్రీమేధాదక్షిణామూర్తయేనమః.

గురుస్తుతి.

—:o:—

వరపద్మాసన ఋ
ష్యావళినుతభవవిదార ♦ యమలచరిత్రా
దేవాదక్షిణదేహా
భావాతీతస్వరూప ♦ పావనరూపా.

సీ. శ్రీ శివపంచాక్ష ♦ రీ రామమంత్రంబు
లోపికనుపదేశ ♦ మొసఁగె నెవరు
నిరతంబునాయందుఁ ♦ గరుణతోవర్తించి
విద్దెబుద్ధులనేర్పు ♦ విబుధు లెవరు
సరసకవిత్వంబు ♦ పెరవారుమెచ్చఁగ
నల్లగ నేర్చిన ♦ యధికు లెవరు
వేదాంతశాస్త్రమున్ ♦ విపులంబుగా నేర్చి
ముదమునఁ జెలఁగిన ♦ సదయు లెవరు
ధరణి నెవ్వని చర్యలు ♦ దలఁచుచుండ
బాపసంఘంబులన్నియుఁ ♦ బాయునట్టి
సిద్ధచారిత్ర లక్ష్మీనృ ♦ సింహుజనకు
మనమునందుదలంచి న ♦ మస్కరింతు.

తే. గీ. కవనసాహిత్యపటిమము ♦ ల్గల్గనన్న
వర్ధిలం జేయు నాదెళ్ల ♦ వంశచంద్రు
పూరుషోత్తమకవివర్యుఁ ♦ బుణ్యపురుషు
భావమున నెంచి మ్రొక్కెద ♦ భక్తిమీఱ-

మ. కరమామోదముతోడ బాల్యమున న
న్గాపాడుచున్నా యెడన్
గురువై యగ్రజుఁడై మహాత్ముఁడయి నా
కోర్కెల్ సదా తీర్చుచున్
పరమప్రీతిని బ్రోచునట్టి ఘనునిన్
బాండిత్యసంయుక్తు నే
మరకం గొల్చుచునుండువాఁడ శివ రా
మబ్రహ్మమున్ సద్గురున్.

తే. గీ. షడ్గుణంబులకున్నిధి ♦ సౌమ్యమూర్తి
సరసుఁడల్లదర్భావంశ ♦ శశధరుండు
అనులమూర్తి శ్రీనారాయ ♦ ణాఖ్యుఁడైన
భావుకునకునర్పించెద ♦ వందనముల.

తే. గీ. అంకితంబిచ్చితినినిష్క ♦ ళంకుఁడయిన
నామజనకునకీచిన్న ♦ నాటకమును
సచ్చిదానందమయమూర్తి ♦ సర్వమయుఁడు
శ్రీధరుని దివ్యమూర్తిలోఁ ♦ జేరివారి
యాత్మ వెల్గొందుగావుత ♦ యవనిలోన.

మద్దుల వేంకట చిన్నరాజాభ్యుదయ స్తవ

పంచరత్నములు.

ఉ. ఇమ్ముగనన్నవస్త్రముల ♦ నిచ్చియుబీదలఁగావఁగోరి తా
సమ్ముదమానసుండగుచు ♦ సత్వరమచ్చటియన్నదాన సం
ఘమ్మునసభ్యుఁడైతనరి ♦ గారవమొప్ప ధనంబునిచ్చెఁగా
నమ్మహితాత్ము నెన్నఁదర♦మాయిల వేంకటచిన్నరాజునిన్.

క. గోసంరక్షణయేమన
కీసమయంబుననుజేయఁ ♦ గీర్తియనుచు దా
గోసంరక్షణ సమితికి
వాసిగ ధనమిచ్చియుండె ♦ వరయశస్ఫారా.

తే. గీ. ధరణివిద్యాభివృద్ధి క ♦ ర్తవ్యమనుచుఁ
బెద్దలన్నట్టిపల్కుల ♦ వినుచు నాతఁ
డల్ల మద్రాసు నాంధ్ర వి ♦ ద్యానిధికినిఁ
బోషకుండయ్యెఁ భూజనుల్ ♦ పొగడునట్లు.

తే. గీ. అవనిజనసంఘములకు గ్రం ♦ థాలయములె
చాలనుపయుక్తములనుచు ♦ స్వాంతమునఁ
దలఁచి తాను గ్రంథాలయం ♦ బులకు సభ్యుఁ
డగుచు చిరతరసత్కీర్తి ♦ నందెనౌర.

సీ. శ్రీలతోఁ వర్ధిల్లి ♦ శ్రీబసవేశ్వర
పౌత్త్రుఁడై యెవ్వాఁడు ♦ వరలియుండె
ఏమహామహుఁడిల ♦ రామయార్యునకుఁ దా
పుత్రరత్నంబౌచు ♦ పుట్టియుండె
ధర ధర్మకార్యత ♦ త్పరుఁడౌచు నెవ్వాఁడు
చిరకీర్తిని గడించి ♦ చెలఁగియుండె
మాన్యుఁడై యెవ్వాఁడు ♦ మద్దులవంశాబ్ధిఁ
బూర్ణచంద్రుండయి ♦ భూరియశముఁ.

బొంది వైశ్యవంశమునకు ♦ భూషణమయి
గౌరవము నొందియున్నట్టి ♦ సారగుణుని
ఘనుని వేంకట చెన్నరా ♦ జును శివుండు
శ్రీయుతుని జేసి వేగ ర ♦ క్షించుగాత.

సంగీత పుష్పవేణీ నాటకము.

ప్రస్తావన

రంగము:—హేలాంపురిలో నొకవీధి

(కాంతిమతి, శారద యను నిద్దరు బాలికలు)

ప్రవేశము

—శారదా? ఎక్కడికంత తొందరగాఁ బోవుచున్న దానవు?

—వత్తువేని నీవుకూడా రమ్ము. ఆవల వేళమించును.

—ఓసీ! కారణముఁ జెప్పక యేతొందర పెట్టెద వేల? ఎక్కడి కేగుచుంటివి?

—మనయూరిలోని గవర్నమెంటువారి హిందూ బాలికా పాఠశాల కేగుచున్నాను.

—అక్కడివిశేషము లేమి?

—ఈరోజున నుపాధ్యాయులు బాలికలకు బహుమతులను పంచిపెట్టుదురు. స్త్రీవిద్యనుగురించి ఉపన్యాసము లీయఁబడును తదనంతరము పతివ్రతాతిలకమగు నొక్క నారీరత్నము యొక్క చరిత్ర రూపకముగా బాలికలచేఁ బ్రదర్శింపఁబడును.

కాం—ఏమి! నాటకమా?

శార—అవునునాటకమే. ఏమంతవిస్మయపడుచున్నావు?

కాం—ఎందులకునులేదు ఎట్టులెట్టులో తలయెత్తుచున్న మన స్త్రీవిద్యమరల నాశనమునకువచ్చు సమయముతటస్థించెనేమోయని.

శార—అదేమే అట్లంటివి?

కాం—మనపెద్దలందఱు కాంతలకు విద్యఁజెప్పింపఁ గూడదనియు "నస్త్రీస్వాతంత్ర్యమర్హతి" యనియుఁబల్కినారు. అట్లు పల్కినను ఎట్లో మన నవీననాగరిక శిఖామణులుకొందఱు మనస్త్రీజనముమీఁద దయతోఁ బాఠశాలలంబెట్టి విద్యఁ జెప్పించి పాటుపడుచున్నారు. కాని ఇఁకమీఁద వేశ్యలవలె రంగస్థలమెక్కి యభినయించుచు నాటకమాడిన బాలికలను వారుగాంచినయెడల నీయున్నగోడుకూడ చెడునేమోయని తలఁచుచుంటిని.

శార—పూర్వకాలమునాఁటి పెద్దలందఱు స్త్రీవిద్యవలయుననియే వాదించిరిగాని యీ మధ్యకాలమునాఁటివారు కొందఱనగా సుమారు రెండువందల సంవత్సరముల దగ్గిరనుంచి స్త్రీవిద్య కూడదని ప్రారంభించినారుకాని అందులకుఁ గారణభూతులు మనయాఁడువాండ్రే.

కాం—అదెట్టులో తెలియఁబల్కుము ?

శార—ప్రాక్కాలమునాఁటి యువతీమణు లున్నతకులస్థలగు కాంతలన్నివిద్యలయందును గొప్పవారై యభినయశాస్త్ర

వేత్తలైనట్లు మహర్షి విరచితములగు బా
ప్రమాణములు. చక్రవర్తుల
పాత్రధారణముఁ జేసి తమ భర్త
నట్లు కాళిదాసుఁడు శ్రీహర్షుఁడు వె
వ్రాసిననాటకములయందుఁ బ్రమాణములు
న్నవి. ఏదియెట్లున్నను వారందఱు శీలము, పతిభక్తి
నిర్వాహకత్వము, శాంతి మొదలుగాఁగల సద్గుణసం
లిగిపాత్రధారణముఁ జేసి సనుగుణగ్రాహకలైరి. ఇప్పుడు
నో తెలుఁగుమిఱిపోయినది. మనయాఁడువాండ్ర చదు
వంతయు శరీరమందు మంచిభాగమెంతయున్నను బుండు
మీఁదనె వ్రాలు మక్షికములను మఱిపించుచున్నవి. విశే
షించి దోషగ్రాహక లగుచున్నారు. కుంతీదేవి ముగ్గురు
మగలకు బిడ్డలను కనెనా లేదా యని యెంచువారే కాని
త్రిమూర్త్యాత్మక స్వరూపుఁడును భగవానుఁడునగు భాస్క
రుఁడు ప్రత్యక్షమను సంగతినెఱుంగరైరి. సత్యభామ మగ
నిని వామపాదంబునఁ దన్నెనా లేదాయని ప్రశ్నించు
వారే కాని నరకాసురునితో రణమొనర్చి శ్రాంతుఁడై
యున్న భర్తను సేదదీర్చి యామె చూపిన నిర్వక్ర పరాక్ర
మము, భర్తకొనర్చిన మహోపకారమును గుర్తెఱుంగరైరి.
ఇదంతయు యోజించియే పెద్దలందఱు నాఁడు దానికి విద్యఁ
జెప్పించినఁ జెడిపోవును గనుక స్త్రీవిద్య కూడదని గర్హించి
రి. ఈచేటంతయు మనయాఁడువాండ్రు స్వయముగఁ దెచ్చు
కొన్నదే. కాని మగవారలయందు దోసమెంతమాత్ర

మగుటలేదు. ఇకనైన మన హిందూయువతులందఱు ప్రాచీన గ్రంథములందును నవీనగ్రంథములందును రసగ్రహణముంజేయుచు సుగుణముసేగ్రహించి పతివ్రతలై పూర్వకాలమునాంటి సతీమణులవలె ఖ్యాతికెక్కుదురుగాక.

కాం—సరిగాని యీనాటక మెవ్వరు రచించిరి?

శార—నోటీసును జూడలేదా ? బృందావన పురవాసియుం గేతవరపు వంశపయః పారావార రాకాసుధాకర లక్ష్మీనృసింహాచల సద్గురుపుత్త్రుండును వేంకమాంబాగర్భశుక్తిముక్తాయమానుండును బండితజనవిధేయుండునగు రామకృష్ణునిచే రచింపంబడియె.

కాం—ఈ కవి తుని మహారాణీగారి సంస్కృత పాఠశాలయందుండువాండంటే.

శార—అగును సంగీతశాస్త్రమును సాంతముగా నధ్యయనమునుజేసి వ్యాకరణముంజదువనెంచి యటం బ్రవేశించి స్త్రీవిద్యాభిమానియై మనయూరికరుదెంచి తానీ నాటకమును స్వయముగ రచించి బాలికలకు నేర్పినాండు.

కాం—గ్రంథకర్త స్వయముగ నేర్పియుండుటచే బాగుగనే యుండవచ్చును. నాటకము పేరేమి ?

శార—పుష్పవేణియను నాటకము.

కాం—అట్లయిన రమ్ము పోదము.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

సంగీత పుష్పవేణీ నాటకము.

:o:

ప్రథమాంకము—ప్రథమరంగము.

(చోళదేశపురాజు కొలువుకూటము.)

పుష్పరథుఁడు, విశారదుఁడు, సుశీలప్రవేశము.

పుష్ప—దేవీ! ఎన్నిసంపదలున్నను సంతతిలేనియెడల వ్యర్థములని నామనంబునకుఁ బొడగట్టుచున్నది. ముద్దులొలుకు మోముతో నసియాడుచు వచ్చియురాని తనముద్దుమాటలచేతఁ దల్లిదండ్రులకుఁ బరమానందంబును జేకూర్చు సంతానభాగ్యము పూర్వజన్మకృత పుణ్యవిశేష లేశముండినఁగాని లభింపదుగదా.

సీ. ముద్దుమాటలచేత ♦ మురిపెంబుఁ జేకూర్చు
కొమరుండు లేనియా ♦ కూటమేల
పూర్ణసుధాకరుఁ ♦ బోలిమోమొప్పు కు
మారుఁడు లేని సం ♦ సారమేల
తల్లిదండ్రులయొక్క ♦ దైన్యంబుఁ బోఁగొట్టు
తనయుఁడు లేనియా ♦ ధనమదేల
కరములాడించుచుఁ ♦ గడుతోషమున్గూర్చు
బాలుఁడు లేనియా ♦ వాసమేల

ఎట్టిదుఃఖములగ్గలిన ♦ పట్టునైన
సుతుని కొమరారు మొగ్గమునుఁ ♦ జూచినయెడఁ
జింతలన్నియుఁ దొలఁగును ♦ చిత్తమునకు
సుతునివంటి పదార్థమీ ♦ క్షితిని లేదు.

1

మంత్రీ! నాకీజన్మంబున సంతానప్రాప్తి లేదు కాఁబోలు.

విశా—దేవా! చింతింపకుఁడు. ఈశ్వరానుగ్రహమువలన శీఘ్రకాలములోనే తమకు వాంఛితార్థసిద్ధి కలుగవచ్చును.

సుశీ—ప్రాణేశ్వరా! కొద్దినోములునోఁచి ఎక్కుడుఫలముఁ గోరిన లభించునా?

తే. గీ. తీర్థయాత్రల నెన్నేనిఁ ♦ దిరిగితిమిక
వ్రతములనొనర్చి యుంటిమి ♦ భక్తితోడ
దేవళంబులఁ గట్టించి ♦ తిమిమహీశ
అయినసంతతి లేదు భా ♦ గ్యంబదేమొ.

నాథా! ఈజన్మమున మనమెన్ని సత్కార్యము లాచరించినను బూర్వజన్మమునఁ జేసినపాతకమునకు ఫలమనుభవింపకతప్పునా?

పుష్ప—దేవీ!

తే. గీ. పూర్వకృతములౌపాతక ♦ పుణ్యములకు
నరకముసురాలయములుండు ♦ సరసిజాక్షి
యింకమనకేటిపాపమో ♦ యింతిదైవ
మునకుదయలేదు మనమీఁద ♦ మోహనాంగి.

సుశీ—అట్లుకాదు. ఒక్కొక్క పాపమున కెన్నిజన్మాంతరములకును నివృత్తిదొరకదు. అట్టిపాపమును దేనినొనర్చియుంటిమో. సారంగధరుని చరిత్ర వినలేదా.

పుష్ప—అట్లయిన మనకీజన్మమున సంతానప్రాప్తి లేదు కాఁబోలు.

సుశీ—అట్లని నిరాశఁజెందఁగూడదు. ఏనాఁటికైన నేదేవునకైన మనపై దయరాఁగూడదా. ముందుగా మనమేల నిరాశఁ జెందవలెను.

పుష్ప—ఇంకెక్కడి యనుగ్రహము.

క. అలమృగతృష్ణలయందలి
జలములవలె వెలయునట్టి ♦ సౌఖ్యంబులనే
కలికీ కోరుదురీయిల
కలగాఁదోఁచెడిని యీజ ♦ గంబో కాంతా.

విశా—దేవా !

తే. గీ. కష్టసుఖములు త్రాసులో ♦ ఘటములవలె
వెలయుచుండును కష్టముల్ ♦ వృద్ధిబొంద
సుఖము నశియించుచుండును ♦ సుఖమువృద్ధి
బొందకష్టము నశియించుఁ ♦ బుడమిలోన.

బుద్ధిమంతులగు దేవరవారు దానినిఁ జక్కఁగాఁ దెలిసికొని సంచరింపవలయును. చీఁకటివెనుక వెన్నెల రాక మానునా !

పుష్ప—మంత్రివర్యా! ఎన్ని చీకటి రాత్రులు గతించినవి? ఎన్ని వెన్నెలరాత్రులు గతించినవి? నాకన్నియు సమము గానేయున్నవి. క్రిందటి జన్మము దేరిని వధించితిమో.

క. ఏపాప మొనర్చితినో
ఏపిల్లల జననికిఁబిత ♦ కెడఁబాపితినో
యాపాపకర్మ ఫలములె
యీపుడమిని ననుభవించి యేగెదదివికిన్.

అంతియే కాని ఈజన్మమున నాకీవాంఛ నెఱవేఱదు.

సుశీ-విశా—అమంగళము శాంతించుఁగాక.

సుశీ-నాథా! ఏమి మునిఁగినదని యిట్లు శీలము లాడుకొనెదరు. ఇంతమాత్రమున కమంగళము నోటనుచ్చరింప వలయునా! మీకన్నముం దేగుట కీదీనురా లెదురుచూచుచున్నది.

పుష్ప—ప్రేయసీ! సుఖములేని జీవనము వ్యర్థముకదా మన యైశ్వర్యమును గాంచి సంతసించువారెవ్వరు?

సుశీ—మన ప్రజలు మనకుబిడ్డలు. వారుసంతసించినఁజాలదా.

పుష్ప—అటుకాదు. చంద్రుఁడెంత చల్లనివాఁడయినను వానిని దూషింప సాహసించువారు పెక్కుమందికలరు.

క. చల్లనివాఁడగు చంద్రుని
యుల్లంబునఁదిట్టువార ♦ లుందురటులనే
కొల్లలుగనెంతమందియొ
యుల్లంబునఁ దిట్టుచుంద్రు ♦ యువతీనన్నున్.

గర్భవాసమునఁ బుట్టిన కుమారునివంటి వారౌదురా?
ప్రజలు.

సుశీ—ప్రాణేశ్వరా! ఎంతపిచ్చివారలు. సుమతీశతకములోఁ జెప్పఁబడిన "కొరగానికొడుకు" అను పద్యమును మరచితిరా యేమి?

పుష్ప—యువతీ! చెడుకోర్కెలేల కోరవలయును?

సుశీ—చెడుకోర్కెలేమున్నవి.

తే. గీ. ఈశుని యనుగ్రహంబుండు ♦ నెడల భువిని
లోపమేదియు రాదిఁకే ♦ లోపమయిన
దైవకృప లేని యెడఁగల్గు ♦ తథ్యమిదియ
పూర్వజన్మ కృతంబిది ♦ భూతలేశ.

పుష్ప—అమాత్యవరా! నేనొక్కటివచించెద నాలకింపుము. చిన్నతనంబునుండియు నీవు మమ్ము సేవించుచున్న వాఁడవగుటచే నీతోఁబల్కుచుంటిని. మదీయమనోవాంఛామహీరుహంబు సమూలముగ నశించినను ఇంకొక్క యాశమాత్రము నన్నుఁబీడించుచున్నది. అదేదన,

చ. వనమున కేగి శంకరునిఁ ♦ బంకజవైరిధరున్ మహాత్మునిన్
ఘనమతినిల్పి భక్తిని న ♦ ఖండతపంబునొనర్పఁగోరి నా
మనమున నిశ్చయించితిఁగు ♦ మారునిఁగోరుచునప్పుడైననా
యినశశివహ్నిలోచనున ♦ కింకను సత్కృప రాకపోవునే.

మేమరణ్యమున కేగెదము. మదీయరాజ్యము నంత పర్యంతము నతిభద్రముగఁ జూచుచుండవలెను.

విశా—దేవా! దేవరవారిమాట కెదురాడనోపనుగాని తమ రరణ్యంబున కడగండ్లుపడుచుండ తమసేవకుఁడనగు నాకు రాజభోగములా. నేసహింపఁజాల. ఈభారంబేరి పైన నైన నుంచుఁడు.

పుష్ప—మంత్రీ! రాజ్యలక్ష్మియెప్పుడును సమర్థులైనవారినే కాని అన్యులను వరింపదు. ఈ కార్యమునకు నీవుతక్క సమర్థులు వేరొకరుగానరారు. మారుమాటాడక రాజ్య భారమును వహింపుము.

విశా—అయ్యో! తమరెన్ని విధములఁ జెప్పినను నాహృదయ మేలయో చేయివెట్టి కలఁచినట్లున్నది. మీవాక్యములు నా హృదయమున కెక్కకున్నవి.

పుష్ప—నీమనమును నేనెఱుంగనా? మదీయవియోగమే నీ కలఁతకుఁ గారణము. నావాక్యములీ పట్టున నతిక్రమింపఁ గూడదు. నీతివేత్తవగు నీకు వేరే చెప్పనవసరము లేదు. కాని నేఁజెప్పు వాక్యముల వినుము.

తే. గీ. ప్రజలఁ బిల్లలఁబోలెఁ గా ♦ పాడవలయుఁ
దప్పుఁ జేసినవారికి ♦ దండనంబు
శాస్త్రవిధిగాంచి చేయుట ♦ సమ్మతంబు
వేవిధంబులఁగాంచుట ♦ విధిపుడమిని.

విశా—తమవాక్యములను శిరసావహించితిని. నాకు సెలవొసంగుడు.

పుష్ప—మంచిది పోయిరమ్ము.

(2)

సుశీ—నాథా! ఈదీనురాలిని విడిచిపోవుటకే నిశ్చయించితిరా?

పుష్ప—కాంతా! నీవియోగ మేనుమాత్ర మెట్లు భరింపనేర్తును?

తే. గీ. ఘోరమృగములవీక్షించి ♦ కోమలాంగి
దిగులువడుదువేమోయని ♦ యిగురుబోఁడి
వెంటఁగొనిపోవఁదలఁపను ♦ భీకరమగు
వనముఁగాంచఁగ నేర్తువే ♦ పడతిమిన్న.

రమ్యములగు హార్మ్యాంతరములయం దిరుకెలంకుల దాసీజనంబులు గైదండలిడఁగ సంచరించునీవు కంటకసమన్వితమైన యీకాఱడవుల నడువఁగలవా.

సుశీ—మనోనాయకా! మీరెచ్చటనున్న నాకవియే సౌధాంతరంబులై కన్పట్టు. మీవెంటనున్న నాకీకడగండ్లన్నియు సుఖముగానే తోఁచును.

(3)

పుష్ప—అట్లయినఁ బయనమే నిశ్చయించితివా?

సుశీ—సందియమేమి?

పుష్ప—అట్లయిన రమ్ము పోదము. (ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

ద్వితీయరంగము—ఒకయూరిలో సత్రము.

(శివశర్మయను బ్రాహ్మణుఁడు ప్రవేశము.)

శివ—ఎన్ని దినంబులనుండియో మా రాజుగారికి సంతతి లేదని చింతిల్లుచున్నందుల కీశ్వరానుగ్రహమువలనఁ గన్యకారత్న ముద్భవించినది. వివాహయోగ్యవయస్కయై యొప్పుచున్న యాబాలామణి పుష్పవేణి కేవలము మహాలక్ష్మియేయగు. తగినవరునరయ పుష్పరథుఁడు నన్నంపెను. కాని ఎచ్చటను దగినవాఁడు కానరాకున్నవాఁడు.

సీ. ధనముగల్గినచోటఁ ♦ దగినసద్గుణములు
గలిగియుండినవాఁడు ♦ కానరాఁడు
సద్గుణవంతుఁడై ♦ చరియించు వానికి
భూనాయకత్వంబు ♦ పూర్ణముకద
రాజ్యధనములతో ♦ రంజిల్లువానికి
రూపసంపదయన్న ♦ లోటుపడియె
దేశదేశంబులు ♦ దిరుగుచుంటినిగాని
కాంతకువరుఁడెందుఁ ♦ గానరాఁడు

తే. గీ. కన్యయాయన్నయదికన ♦ కంపుమూట
బాలయాయన్నయది సుగు ♦ ణాలవాల
యైనకాంతకుఁదగుభర్త ♦ కానరామి
వింతగాఁదోఁచెనాకిప్డు ♦ పెక్కుగతుల.

ఇఁక నొక్క మాళవదేశము పోవుట కొఱతయయ్యె. ఈ పూటకీసత్రమున వసించి యపరాహ్ణసమయమున బయలు దేఱి పోయెదఁగాక. ఒక్కక్షత్రియులలోనే కాక విప్రులయందు సైతము వరుఁడు దొరకుట కడు దుర్ఘటముగా నున్నది.

(అని యొకప్రక్కఁ గూరుచుండును.)

(దేవశర్మయను మరియొక విప్రుఁడుప్రవేశము.)

దేవ—అహాహా! ఈసత్రమెంత విశాలముగా నున్నది. ఈపూటకీసత్రమున వసింతును గాక. ఔరా! మాయునరాజుగారివంటి పట్టుదలగల మానిసి మరియొకఁడు గానరాఁడు. కడుచిన్నవాఁడైన యాతనికీబోధ లెవ్వరుగావించిరోకదా పెండ్లిమాటను దలపెట్టఁగడువిసిగికొనును. అప్పుడాతనికిఁ గల్గు చిరాకు చెప్పఁదరముగాదు.

తే. గీ. చక్కఁదనమన్న జితపంచ ♦ శరుఁడు విద్య
లందు భారతియవతార ♦ మనఁగఁజెల్లు
నట్టిరాకొమరుండు తా ♦ నకట పెండ్లి
మాని తండ్రికి దుఃఖంబు ♦ మహిని గూర్చె.

ఇంతకష్టపడి పిల్లనుఁ గుదుర్చుటయే కాని యాతఁడు వివాహముచేసికొనుననుమాటకల్ల. ఏమయిన మనకేమి. కార్యభారము పైనవేసికొన్నప్పుడు నెఱవేర్చి తీరవలయును. ఎంత తిరిగినను మాసుప్రకాశునికిఁ దగినకన్య లభింపకయున్నది. ప్రాణము విసుగుచున్నది. ఇఁక నొక్క చోళదేశమున కేగుట

తరువాయి. ఇదిగో ఈప్రక్కనెవరో బ్రాహ్మణోత్తముఁడు కూరుచుండియున్నాఁడు. సమీపించి యాతని వృత్తాంత మర సెదఁగాక. (సమీపించి) మహాద్భ్యోనమః.

శివ—(లేచి) మహద్భ్యోనమః.

దేవ—అయ్యా ! తమదేదేశము ?

శివ—మాదిచోళదేశము.

దేవ—(తనలో) ఈబ్రాహ్మణుని ద్వారమున చోళదేశ ప్రభుపుగారి వృత్తాంతమునుఁ దెలిసికొందునుగాక. (ప్రకాశము) తా మేకార్యము నిమిత్తము వెళ్ళుచుంటిరి?

శివ—అయ్యా ! వినుఁడు మాయేలికకుఁ జిరకాలము సంతతి లేక శంకరుని స్మరించి తపముఁజేయ నొకకుమారీరత్న ముద్భవించినది. ఎన్నరాని సౌందర్యమునఁ దులతూఁగు చున్న యాయమను వర్ణింపనేరితరము?

తే. గీ. కాంతగాదది మారుని ♦ కాంతగాని

నాతిగాదు కందర్పుబా ♦ ణతతిగాని

రామగాదది యింద్రుని ♦ రామగాని

కలికిగాదుమారుని శరా ♦ గ్రంబుగాని

ఆయమకుఁదగినవరుని వెదుక జనకునిచే ననుజ్ఞాతుండనై దేశదేశములు తిరుగుచు నేఁటికిక్కడకు వచ్చినాఁడ. తమ దేదేశము ? తమ రేకార్యార్థమై పోవుచున్నారో తెలిసికొన వచ్చునా!

దేవ—(తనలో) కానఁబోయినదిఁగె కాలికిఁదగిలినట్లు చోళ దేశమున కేగనున్న నాకాసంగతి యంతయు నిచ్చటనే తెలియవచ్చినది. (ప్రకాశము) మాదిమాళవదేశము.

శివ—(తనలో) మాళవేశ్వరకుమారుని వృత్తాంతమీ మహీసురునివలనఁ గనుఁగొందునుగాక. (ప్రకాశము) తమ నామధేయము ?

దేవ—దేవశర్మయనిపిలుతురు. మారాజుగారికి సంతతిలేక హరిని గురించి తపముఁజేయ నొక కుమారుఁడు గల్గె. అతనికి కాలక్రమమునఁ జౌలోపనయనాది కార్యంబులయినపిమ్మట వివాహముఁజేయ నిశ్చయించి తగిన రాకొమరితను దెలిసికొని రమ్మనినన్నంపఁగా వచ్చినవాఁడను. ఆరాకొమరుండును దన నెచ్చెలియు సహాధ్యాయుఁడునగు సుమతి యను మంత్రికుమారుంగూడి యాదర్శమువలె సకలవిద్యలను గ్రహించుచుండెఁగాని యాతనికొక్క సంగతిఁజెల్పిన ననిష్టము.

తే. గీ. ఇంతియన్నను నతఁడెంతొ ♦ యేవగించుఁ
బెండ్లిమాటను దలఁపెట్ట ♦ విముఖుఁడగును
బ్రహ్మచర్యంబె నరునకుఁ ♦ బరమసుఖము
బ్రహ్మవిద్యయె నరునకుఁ ♦ బరమపదము.

అనుచు నతఁడెంతయు స్త్రీలయెడఁ బరాఙ్ముఖత్వమును గలిగియుండును. తండ్రి మొదలగు వారెంత చెప్పినను వినఁడయ్యె-

లోకోత్తర సౌందర్య విరాజితయగు కన్యకామణిం జూపినప్పుడైన నొప్పుకొనునేమో యని వారియభిప్రాయము.

శివ___ప్రతిబింబము నొకపరి చూపించెదరా?

దేవ___ఇదిగో చూడుఁడు (ఇచ్చును)

శివ___(రెండుపటములను సమముగఁజేర్చి) అయ్యా! చూచితిరా యీమిథునమును.

దేవ___(చూచియానందముతో) అయ్యా! పితామహుండు వీరలనిరువురనుగోరి సృష్టించినాఁడని తలఁచెదను. ఇట్టి దాంపత్యమును జూడఁబోము.

శివ___అట్లయినఁ బటములు మార్చుకొందమా?

దేవ___అట్లనే. (పటములను మార్చుకొని నిష్క్రమింతురు.)

సంగీత పుష్పవేణీ నాటకము.

ద్వితీయాంకము.

పుష్పరథుని కొలువుకూటము.

(పుష్పరథుఁడు, విశారదుఁడు, సుశీల ప్రవేశము.)

పుష్ప—మంత్రీ! యిప్పుడుకదా సఫలమనోరథుండనైతిని.

ఉ. నాదగునోముపంట సుగు ♦ ణంబులకున్నిధి నాదుకూతురీ
మేదిని బెండ్లికూతురగు ♦ మించిన భాగ్యము గల్గెనంచు నే
మోదమునందుచుంటిఁగద ♦ పుష్పశరారి కృపాకటాక్ష మే
శ్రీదమునై చెలంగె మన ♦ చిత్తము సంతసమందెఁ జూడఁగా.

కన్నఁగన్నదైవములకు మ్రొక్కి చూచినతీర్థంబులఁ గ్రుంకి విన్న పుణ్యవ్రతంబుల నెల్ల నాచరింపఁ దుదకు మహేశ్వరానుగ్రహము వలనఁ గలిగిన నాముద్దులపట్టికిఁ బెండ్లిజేయు తరుణము వచ్చుచున్నదిగదాయని నామనంబు మిగుల సంతోషసాగరమున నోలలాడుచున్నది.

విశా—దేవా! తమసేవకులమగు మాకును, దమకన్న వేయిరెట్లధికానందము గల్గుచున్నది.

క. తమప్రభువుల సంతోషమె
తమప్రభువుల గృహములందుఁ ♦ దనరుశుభములన్

తమవిగ నెంతురు సేవకు
లు మహీశ నరాధినాథ ♦ లోకంబందున్.

పుష్ప—మంత్రీ ! నిజమును పల్కితివి సుమా ! నమ్మకమైన సేవకులు యజమానులన్నఁ బ్రాణమప్పగింతురు.

సుశీ—అట్టివారలలో నీవగ్రేసరుఁడవుగదా.

విశా—తల్లీ ! అనుగ్రహింపఁబడితిని. అంతయుఁ దమకరుణా విశేషము.

పుష్ప—మంత్రివరా ! దానికేమికాని అలనాఁడు,

క. మనుజేశసుతుల పటములఁ
గొనిరమ్మని పంపినట్టి ♦ కువలయసురుఁ డిం
కను రాకపోయెనేమో
కనుగొనుమా మంత్రివర్య ♦ క్రమ్మరనిపుడే.

విశా—దేవా! ఆ మహీసురుఁడు జాలము సేయువాఁడు గాఁడు ఈపాటికి వచ్చుచునేయుండును. బోయిన కార్యము నెఱవే అవలెనుగదా. అదిగో ప్రతీహారి వచ్చుచున్నాఁడు.

ప్రతీ—(ప్రవేశించి) దేవాజయము.

విశా—ఏమిరా ! విశేషములు?

ప్రతీ—బ్రాహ్మణుఁడొకఁడు తమదర్శనార్థమై ద్వారమునొద్ద వేచియున్నాఁడు.

విశా—శీఘ్రముగాఁ బ్రవేశపెట్టుము.

(ప్రవేశము శివశర్మ.)

పుష్ప—విప్రవర్యా! నమస్కారము మా పీఠము నలంకరింపుఁడు.

శివ—ఈప్సితార్థసిద్ధిరస్తు.

పుష్ప—మీరేగిన కార్యమేమయ్యెను ?

శివ—సాధ్యమగునంతవఱకు నెఱవేర్చుకొనియే వచ్చితిని. సెల వయ్యెనేని ప్రతిబింబములఁ జూపించెద.

పుష్ప—అంతకన్న కావలయునదేమున్నది. దేవీ ! నీవేగి మనయమ్మాయినిఁ గొనిరమ్ము. ఆమెసంతసించిన పిమ్మటఁ గదా మనము.

సుశీ—చిత్తము (వెళ్ళును.)

శివ—మనుజేశ్వరా !

క. తిరిగితిని పెక్కుచోటులఁ
బురపాలకసుతులయొక్క ♦ మూర్తులనెల్లన్
నరనాయక కొని తెచ్చితి
త్వరితంబుగఁ గాంచుమిపుడె ♦ ప్రతిబింబములన్.

ఎంతమందిని గాంచినను తగినవాఁడెవ్వఁడును గానరా కున్నవాఁడు. ఉన్నవారిలో నొక్కఁడు మాత్రము నామదికి నచ్చియున్నవాఁడు.

పుష్ప—అతఁడెవ్వరు ?

శివ—వీక్షింతురుగాక.

(సుశీల, పుష్పవేణి ప్రవేశము)

పుష్ప—(కూతుం దగ్గఱకుఁదీసికొని) అమ్మా!

ఆ. వె. నాదుముద్దుకూన ♦ నాపాలిభాగ్యంబ
నామనోధనంబ ♦ నాదుపట్టి
అమ్మ నీకుఁదగిన ♦ యట్టి రాపట్టినిఁ
జూచి చెప్పు మమ్మ ♦ సుమశరీర.

పుష్పవే—(తలవంచుకొని కూర్చుండును.)

పుష్ప—విప్రవర్యా! చూపింపుఁడు.

శివ—అయ్యా! ఆపటములయందు వారివారి దేశనామము-
లు లిఖింపఁబడియేయున్నవి. కనుకఁ జెలికత్తెను జూపింపు
మనిన యుక్తముగా నుండును.

పుష్ప—అవును. ఎవరక్కడ?

ప్రియంవద—(ప్రవేశించి) దేవా! ఏమిసెలవు?

పుష్ప—ప్రియంవదా! ఈపటముల నీచెలికిఁ జూపింపుము.

ప్రియం—చిత్తమట్లనే. (పటమును జూపించుచు) చెలీ! ఈతఁడు

1

పాండ్యదేశపు రాజకుమారుఁడు. చక్కఁగాఁ దిలకింపుము.

పుష్పవే—(చూచి పటము నావలఁబెట్టును)

ప్రియం—సఖీ! ఇతఁడు కన్నడదేశపు రాజకుమారుఁడు చక్కఁ
గాఁ దిలకింపుము. (2)

పుష్పవే—(తనలో) ఈతనికి వేషగాంభీర్యమేకాని వేఱులేన ట్లున్నది. చూడనక్కఱలేదు. (పటమునావలఁబెట్టును.)

ప్రియం—దీనినిఁజూడుము. (3)

పుష్పవే—(తనలో)

తే. గీ. పైవిలాసపు వేసంపు ♦ వరుసఁజూడ
గరువమొప్పుచు నున్నట్టి ♦ నరునిమాడ్కిఁ
గానవచ్చెను జూడన ♦ క్కఱయెలేదు
(ప్రకాశముగా)
వేఱొకపటంబునుంజూప ♦ వే మృగాక్షి.

ప్రియం—మానిని ! ఇతఁడు కోసలేశ్వరసుతుఁడు. మహాసి యుండగు నీతని వరింతువా ? (4)

పుష్పవే—(తనలో) ఈతని ముఖమును గాంచిన క్రోధరసంబు దాండవం బాడుచున్నట్లున్నది.

తే. గీ. శాంతరసమించుకేనియు ♦ స్వాంతమందు
లేనికోపిగఁదోఁ చెను ♦ మానసమున
కితనివరియింపనాచిత్త ♦ మియ్యకొనదు
కాన దీనినిఁజూడ న ♦ క్కఱయెలేదు.

సుశీ—భూసురోత్తమా ! ఇవియేనా పటములింకను గలవా?

శివ—అమ్మా ! ఎన్ని చిత్తరువులఁ జూపించినను వంకలన్నిటికిని వెదకి దూరముగాఁద్రోసివేయ నేనెచ్చటనుండి తేఁగలను

భూమియంతయుఁదిరిగి నామదికిమెచ్చుఁదగ్గవారిలో నవమ న్మథాకారుల నేరి తెచ్చితిని మఱియొక్కటి నాయొద్దఁగలదు. అంతకన్న నాయొద్ద లేదు. (సుప్రకాశుని పటమును ప్రియంవద కందిచ్చును.)

ప్రియం—చెలీ! ఈయందగానిం జూడుము. (5.)

తే. గీ. చేరలకు మించుఁగన్నులు ♦ చిత్రముగను
మేల్మిబంగరుఁబోలిన ♦ మేనిచాయ
పూర్ణిమాశశాంకునిఁబోలు ♦ మొగముగల్గు
మాళవాధీశపుత్త్రుని ♦ మంగళాంగు.

పుష్పవే—(చూచియానందముతో) ఆహా! ఏమి యీసౌందర్యంబు. ఈసుందరాంగుని యందంబునకుఁ దగినవిద్య యున్నదో లేదో కాని మొగమెంతచూచినను సత్త్వగుణప్రధానమై యొప్పుచున్నది. "యత్రాకృతి స్తత్రగుణాభవంతి". యన్నట్లు సర్వము సిద్ధముగానే యుండును. (పటము తల్లి కందిచ్చును.)

పుష్ప—మహీసురోత్తమా! ఈసంబంధ మన్నివిధములఁ దగినట్లు తోఁచుచున్నది. విద్యలయం దీతఁడెంతవాఁడో!

శివ—అయ్యా! విద్యలయందాతని భారత్యవతారమని చెప్పికొందురు.

పుష్ప వే— (తనలో) నాయనగారు నాహృదయశల్యమును సమూలముగాఁ బెల్లగించినారు. ఇట్టివానినిఁ జేపట్టుటఁ గదా జన్మధన్యము.

పుష్ప—సరే. అన్నివిధముల యుక్తముగనేయున్నది. దేవీ! నీయభిప్రాయమేమో తెల్పవైతివి.

సుశీ—నాథా! తమయానతికి వేరుగా వర్తించుదానను గానని తామెఱుంగరా?

శివ—దేవా! తాముపల్కినది నిజమేకాని ఇప్పట్టునఁ దాము వేఱొకనినిఁగూర్చి యోచించినచో యుక్తమని తోఁచుచున్నది.

పుష్ప వే (తనలో) ఇదియేమి ఈబ్రాహ్మణుఁ డిట్లుపల్కినాఁడు.

పుష్ప—అయ్యా! ఏమిట్లుపల్కితిరి?

శివ—అందుకొక కారణముగలదు. ఏమంటిరేని ఆతనిపేరు సుప్రకాశుఁడు. అతనిస్వభావమెట్టిదనిన,

తే. గీ. సతులటన్నను మదిలోన ♦ సహ్యపడడు
పెండ్లియన్నమాటయె తల ♦ పెట్టనీయఁడు
దనుజహారకీర్తనము ముక్తి ♦ దాయకమని
చదువుచుండును గ్రంథముల్ ♦ సంతతంబు.

వివాహమన్న నాతనికిఁగల యనిష్టము సెప్పఁదరముగాదు. స్త్రీజనంబును గన్న వ్యాఘ్రంబునుగాంచిన మృగంబుభాఁతి బెదరిపఱచును. ఈవిషయమునఁ దండ్రికినిఁ గొమారునకును బట్టి

దలగా నున్నదని పల్కుచున్నారు. కొమరుడు పెండ్లిచేసి కొననియెడల కారాగారంబున బంధించి బలిమినిఁ బెండ్లిచేయ యత్నించుచున్నారు. మనమెన్ని ప్రయత్నంబులను జేసినను సాగదుగావున వేఱొక యత్నమును జేయుటమంచిది.

(రాజు రాణిమొగంబులను జూచుకొందురు)

పుష్ప — కుమారీ ! వింటివికదా మనవిప్రుని వాక్యములను వారియుపదేశము ననుసరించి వేఱొకపురుషునిఁ గోరి కొనుట యుక్తముగాదె.

పుష్ప — నాయనగారూ ! ఎట్టియుపదేశమును గావించితిరి.

చ. మనమున నెంచు నాథుఁగన ♦ మాని పరున్
మదిలోన మెచ్చుటల్
ఘనకులమందుఁగాంచితివె ♦ మానవనాయక
చిత్తమందు నె
వ్వనిఁగని మెచ్చునో యతఁడె ♦ భర్తగఁ దాఁ
దలపోసివానినే
తనువరియించియుండుటయె ♦ తన్వికిధర్మము
ధాత్రిలోపలన్.

పాలసముద్రమునంటి మనకులంబున కీనాఁటి కపకీర్తి కల్గునని యెనఁదలఁపవైతివి.

సుశీ — పుత్త్రీ ! మీనాయనగారిమాట కెదురాడకుము.

పుష్పవే — జననీ !

తే. గీ. ఇత్తరిని నీవు తెల్పిన ♦ క్రొత్తధర్మ
మేన నుసరింపనాదగు ♦ హృదయమునకుఁ
బాతకమనుచుఁ దెలియఁగ ♦ వచ్చెఁగానఁ
దల్లి నేఁ జేయఁజాల నీ ♦ ధర్మమిపుడు.

ముందొక పురుషునిఁగాంచి యితఁడు నాథుఁడయిన బాగుండునని యెంచి మరల మఱియొక పురుషునిపై మనమును మరల్చుట సత్కన్యాలక్షణముకాదు. కావున నట్టిపనినిఁ జేయఁ జాలను.

శివ—అమ్మా! పుష్పవేణీ! ఇప్పట్టునఁ బెద్దలమాట నిరాక—రింపఁజనదు. ఆపనినిఁ జేసిన దోసములేదని శాస్త్రమును జూపించెద. కులమునకును ఏండ్లకును బెద్దవాఁడనగు నా మాటనయినఁ బాటింపుము.

పుష్పవే—స్వామీ!

కం. ఒప్పులనుచెన్ని చెప్పిన
నిప్పట్టుననామనమున ♦ కిచ్చకలుగదో
యప్పానను గరుణింపుము
చెప్పఁగలనెమీయెదుటను ♦ క్షితిసురవర్యా. 6

—— ! యెదురాడినందులకు మన్నింతురు గాక.

శివ—నిన్నాతఁడు చేపట్టనని వార్తనంపిన నేమిచేయుదువు ?

పుష్పవే—ఆర్యా! అయిన నానిశ్చయమును వినుఁడు.

ఉ. సన్నిధి కేగిచూచెదను ♦

శివ—స్వాంతమ్మునన్నినుమెచ్చఁడింకనో యన్నులమిన్న.

పుష్పవే—నేనతని ♦ యంఘ్రులఁబట్టుచు వేడుకొందు నీ

శివ—వెన్నివిధంబులట్లునుతి ♦ యించిననాతనిచిత్తమొప్పదో

క్రొన్నడబోడి

పుష్పవే—చాపునకు ♦ కొందలమందనుధాత్రిలోపలన్. 7

శివ—(తనలో) ఏమి! యీసాధ్వీరత్నము యొక్కనిశ్చల

చిత్తము.

పుష్ప—అమ్మా! నాకువిచారమును గూర్చుచుంటివిగదా

పుష్పవే—నిజముజనకా! నిజము. నేను జన్మించినందువలన

మీకుదుఃఖమేకాని సౌఖ్యమెంతమాత్రమును లేదు. నేనేమి

చేయఁగలను.

శివ—రాజాగ్రణీ! నీసుతఁజూడఁగా పసితామతల్లియని తోఁ

చుచున్నది. ఒకవేళ నీమెమాహాత్మ్యము వలన నా రాజకు

మారుని కోపిచ్చి తగ్గునేమో. ఎవ్వరెఱుంగుదురు. ఈయమ

పతివ్రతయని పొగడ్తనందనున్నది.

పుష్ప—అయ్యా! మీయాశీర్వచన మమోఘముకదా!

అమ్మా! పుష్పవేణీ! నీయిచ్చవచ్చినట్లు చేయుము. ఇఁక

మేము పోయెదము.

(పుష్పవేణితప్ప తక్కినవారు వెళ్లుదురు)

పుష్పవే— మహానంద సాగరమునఁ నోలలాడుచుండ సంతో

షప్రవాహమునకడ్డు కట్టవైచినారుఁసు. ఈ బ్రాహ్మణుఁడు

పల్కినవాక్యములయం దసత్యమేమియు నుండియుండదు
(సుప్రకాశునిపటముఁజూచి) ఆహా ! ఏమియీపురుష సిం
హుని యాకారవైభవము

తే. గీ. నిండుచందురుఁ బోలెడి ♦ నెమ్మొగమున
క్షాత్త్రతేజము వెలయఁగ ♦ సత్త్వగుణమె
యొప్పుచుండు మొగంబుతో ♦ నిప్పుడమిని
రాచకులమున కీతఁడు ♦ రత్నమయ్యె.

క్షత్త్రియవంశహారమునకు మణిప్రాయమై విరాజిల్లు
చున్నవాఁడు. చేపట్టిన నట్టివానిఁ జేపట్టవలెను. లేకున్నఁ గన్యా
త్వంబునఁ గాలంబు వెళ్లించుటమేలు. పెద్దవారిమాటలు విన
కున్న గురుతిరస్కారదోషము సంభవించునేమో ? (తలపం
కించుచు) అట్లు కానేరదు పెడత్రోవలఁ బెట్టి దుర్బుద్ధులఁ గఱ
పువారు గురువులైనను వారి వాక్యము లాదరణీయములుగావు.
ఏరీతిగ నేర్పినఁ దనుబాలికలు కీర్తినార్జించెదరో యామార్గము
లమాని దుర్బుద్ధులు గఱపుగురువులు గౌరవనీయులు కారు.
నాయాశయే కాని యాతఁడు నన్ను వరించునా యేమో ? అన్ని
టికిని ఆర్తత్రాణ పరాయణుండగు నారాయణుఁడే కలఁడు.
సృష్టిస్థితిలయకారణ భూతుఁడగు నామహాత్ముఁడేదియో పన్ను
చునేయుండును. నాకేలయీవిచారణ ? నాచెలికత్తెలను గలి
యఁబోయెదఁగాక.

(నిష్క్రమించును.)

సంగీత పుష్పవేణీ నాటకము.

తృతీయాంకము.

మాళవరాజు కొలువుకూటము.

(కీర్తివర్మ, నీతిజ్ఞుండును ప్రవేశము.)

కీర్తి— మంత్రీ! చిరంజీవి యెట్లున్నవాఁడు?

నీతి— దేవా! నేనేమని విన్నవింతును. ఎంతమాత్రము నతని చిత్తము ప్రాపంచిక సంబంధమైన హాసభావవిలాసాదుల యందంతగా జొరకున్నయది. ఎల్లప్పుడు గురూపాధ్యాయులం గూడియో లేక దేవరయాస్థానవిద్వాంసులం గూడియో విద్యావ్యాసంగమును జేయుచుండును.

కీర్తి— అక్కటా! యిట్టి చిన్నతనమున దీతనికీ బోధలెవ్వరు గావించిరో కదా?

నీతి— విద్యలందాసక్తియుండుట కడుగౌరవనీయమే కాని క్రమముగా నయ్యది విరాగినిం జేయునేమోయని భయంపడుచున్నాను.

కీర్తి— అమాత్యా! కడకాతని మనమందలి వాంఛయేమో గ్రహించితివా?

సతి—అతఁడు యోగవిద్యా ప్రభావసమన్వితుఁడై వేదాంత శాస్త్రపారంగతుఁడై తపోవృత్తి నవలంబింపఁ దలఁచినాఁ డని తలఁచుచుంటిని.

కీర్తి—ఒక్కమారాతని నాకడకుఁ గొనిరమ్ము.

సతి—చిత్తము (నిష్క్రమించి సుప్రకాశునితోఁ బ్రవేశము)

(దూరమున సుప్రకాశుఁడు)

(1)

సుప్ర—ఆహా! మోక్షమార్గవిధ్వంసకులగు కాంతలఁ జేపట్ట నేల, నరకకూపంబునఁ బడ నేల?

తే. గీ. అబ్ధిఁబడినట్టి మనుజున ♦ కైన నొక్క
దారక వచ్చుఁగాని యీ ♦ కాంతలోక
ఘనసముద్రములోపలఁ ♦ బడినయట్టి
మనుజునకు దరిపొడకుటఁ ♦ గనము జగతి.

ఆహా! లోకమెంత యజ్ఞానమయమైయున్నది. మోహ విభ్రాంతిలోఁబడితమ్ముఁ దాముమఱచుచున్నారు. [illegible]నమో? మాయావికారమో? చిత్తవిభ్రమమో? తెలియకున్నది. ఈ యజ్ఞాన మహావనంబునుగాల్ప సుజ్ఞానబోధయను ప్రజ్వల దావాగ్నియే సమర్థమైనది. ఎంతచదివినను ఎంతవిన్నను ఈ విద్యయొక్క ప్రభావము వాగతీతముకదా! ఎంతవ్యయపఱచిన నంత వృద్ధిపొందునదియు ఎంత వెచ్చించినను దఱుగనిదియు నగు నీ విద్యానంద ప్రభావమును వర్ణింపనావశముగాకున్నది. విద్యయనఁగా నేమియో దాని స్వరూపస్వభావములను జక్కఁ

గాం దెలిసికొని సంచరించువానికిఁ బ్రపంచకమే కాక సమస్తదేవ తలు వశంవదులై యుందురనుటకు సందియము లేదు. అట్లుకాక సమస్తగ్రంధములను జదివివిద్యలనెల్ల గ్రహించియుఁ దత్సారాంశమును గ్రహింపలేక దుర్మార్గమునఁ బడిచరించువారు పండిత భూషిప్రులనిపించుకొందురు. మోహాంధులై సంసారమహార్ణవమునఁ బడి మునింగి తాపత్రయపీడితులై బద్ధులైయుండు నట్టి వారికి జ్ఞానవిదితమైన మోక్షమునకు స్వర్గమర్త్యలోకముల కున్నంతదూరమున్నది. ఎవ్వఁడు తన జ్ఞాననేత్రముచేత నీశ్వరుండను పదార్థమును దెలిసికొనుచున్నాఁడో,, యెవ్వఁడు తన పంచవాయు, పంచకోశ, పంచతన్మాత్రయుక్తమైన దేహమందాసక్తి విడిచి సహస్రారకమలాంతర్వాసియైన సచ్చిదానందపరబ్రహ్మతేజోవిహారంబును గాంచుచున్నాఁడో అట్టివానిదేకదా జన్మము. ఇప్పుడు పూజ్యులైనతండ్రిగారు నన్నెందులకు పిలిపించియుందురు. (యోచించి) ఎందులకోయననేల! ఎప్పటిమాటలే విని విని చెవులు చిల్లులు పడుచున్నవి. ఏమైనను పెద్దలవాక్యములను దూషింపరాదు. (సమీపించి) జనకా! నమస్కారము.

కీర్తి—(చేరఁదీసి) నాయనా చిరంజీవ!

సుప్ర—దేవా! నన్నుఁ బిలిపించిన కారణమేదియో తెలుప వేఁడుచుంటిని.

కీర్తి—నాయనా! ఏమిచేయుచుంటివి?

సుప్ర—జనకా! పంచదశియను గ్రంధములో నానందపంచకములోని విద్యానందంబను ప్రకరణమును జదువుచుంటిని.

కీర్తి.—నాయనా! నేనొక్క సంగతిని నీకుం దెలుపనెంచి పిలిపించితిని. తొందరపడక నా వాక్యమును శ్రద్ధతో నాలింతువా?

సుప్ర.—తండ్రీ! తమ దాసుండు తమ వాక్యముల కెన్నండైన నెదురు పల్కునా?

కీర్తి.—కుమారా! సంతతికొఱకై పెక్కుచిక్కులం బడి యక్కర్యములపాలై యెట్లో విష్ణుందేవుని వరమువలన నిన్ను సంపాదించుకొంటిని. అట్లు నాగర్భమున నీవు జనించుటం జేసి నీపితామహులకెట్లు గతులుగల్గెనో అట్లే నాకును బుత్రుండు గల్గకున్నం బరమందు గతులు గల్గనేరవుగాన మఱి యహితార్థమై వివాహముం జేసికొనవలయునని నాకోరిక.

సుప్ర.—తండ్రీ! మీ రెంత చెప్పినను వివాహమన్న నామన మేవగించుచున్నది. నారీరత్నముల చంచలకటాక్షవీక్షణముల బాఱికిగుఱియై మోసపోవని పురుషుండెవ్వండు? కలంక నీటిబుగ్గవంటి యీదేహమును మచ్చసౌఖ్యముల పాలుచేసి దుర్గతుల పాలగుటకంటె సత్సాంగత్యమును సంపాదించి భగవత్సేవయుండే కాలమునుబుచ్చి సతతానంద పదవిని బొందుట యుక్తముకదా?

కీర్తి.—జనకాదులంత వారిచేత నంగీకరింపంబడినయీద్వితీయాశ్రమమునందలి మహిమను నీవెఱుంగమి నట్లు దూషించుచున్నావు.

సూత్ర — గృహస్థాశ్రమము నందలి మహిమ నేనెఱుంగ
జాలేను.

తే. గీ. బ్రహ్మచారులఁ బోషింపఁ ♦ బట్టుగొమ్మ
జీవకోట్ల కాధారమై ♦ చెలఁగుచుండు
యతులఁ బోషింప ననువగు ♦ వితము దీనిఁ
బోలు నాశ్రమ మెయ్యది ♦ పోల్చిచూడ.

ఈసంగతి నేనెఱుంగక పోలేను. దానిని దూషించు
చుండఁ గాను. నన్నుఁబోలు నసమర్థునకందుఁగల కష్టములను
[illegible] చేసికొనుచున్నాను. ఇఁక జనకాదు లందురేమో.

క. జనకాదులు మాహాత్మ్య [illegible]
బున ఋషులై కీర్తిఁ గలారు ♦ పోల్చఁగఁ దండ్రీ
[illegible] వారికి భేదము
మును కేశా! చాలఁగలదు ♦ మదిలోఁ దలఁపన్.

మహామునులతోఁ దులదూగు శక్తికలవారు గనుకనే
[illegible]మూర్తియుఁ బట్టాభిషిక్తులయ్యును దామరాకులోని
[illegible]నుండియు నంటక మోక్షమునుఁ జూరగొనిరి. నేనంత
శక్తికలవాఁడను గాను. కనుకనే ముందుగ జాగ్రత్తపడ
వలెను.

ఋషి — విద్యలయందుఁ బరిపూర్ణుఁడవగు నీకు నేఁ జెప్పనక్కఱ
లేదు. కాని నాయొక్క మాటమాత్రము వినుము. బ్రహ్మ
చర్యమవలంబించి ఋషిఋణంబును గృహస్థధర్మ మవలం
బించి దేవపితౄణంబులను దీర్పవలెనని కదా పెద్దలు

పల్కుదురు. ధర్మముచేయవలెనన్నను పుణ్యవ్రతముల
నాచరింపవలెనన్నను గృహస్థాశ్రమమేకదా యాధారము
అనేకజీవకోటులు కుటుంబీకుని జేరి జీవయాత్రం గడపు
చున్నవి. గాననట్టియాపదవి కష్టదముకాదు. కావునం దగిన
కన్యను బెండ్లాడి రాజ్యరమను జేబూని సుఖంబుండుము.

సుప్ర—తండ్రీ! యోచించంగా నాకిట్లుతోంచుచున్నది. త్రి
మూర్తులంతవారు తమకాంతలను స్వేచ్ఛగ వదలిన నేమి
యపకీర్తిం బెత్తుగోయను భయంబున ముఖమున నొకరు
నురంబున నొకరు శరీరమున సగమిచ్చి యొకరును భార్య
లను గూడం ద్రిప్పుకొనుచున్నారు. అబలల నెవ్వరు
నమ్మెదరు?

కీర్తి—ప్రపంచకములో గుణవతులగు కాంతలే లేరందువా
యేమి?

సుప్ర—లేరనికాదు. నావిధిలిఖితము బాగుండనియెడల దుష్ట
సతియే లభించునేమో! నాగ్రహచార మెవ్వరెఱుంగుదురు?

కీర్తి—పెద్దవాండనగు నామాటనువినుము. చోళదేశాధీశ్వ
రుని పుత్రికయగు పుష్పవేణి సుగుణంబుల కాటపట్టనియు
విద్యావతియనియు వింటిమిగాన నాకన్యను బెండ్లాడి
నాకుల్లాసమును గల్గింపుము.

సుప్ర—అయ్యా! నన్నెంత దండించినను బడంగలను గాని
మీమాటలకు నాచిత్తమొప్పకున్నది. "విసముపెట్టిన కరం

డుచునే ప్రియసుతుండు" అనురీతినిఁ జూచుచు మహాం
బుధిలోఁ ద్రోయఁదలంచిన నెవ్వరొప్పుకొందురు? (2)

తే. గీ. వనమునకుఁబోయి సన్మునీ ♦ శ్వరులసేవఁ
జేసితపమును జేయుచు ♦ శ్రీశుమదిని
నిల్పి నిరతము ధ్యానించి ♦ నిష్ఠతోడ
ముక్తినిం జూరఁగొనెదను ♦ మోదమలర

కీర్తి—(విచారముతో) నాయనా! నిన్నుఁగన్నందులకు నాకు
నరకమే గతియని విచారించుచుంటిని కన్నతండ్రిని మర్గ
తులపాలుసేసి నీవెంతతపంబొనర్చినను ఫలించునే?

సుప్ర—(తనలో) ఇప్పుడు వీరికి నేనెంతనచ్చఁజెప్పినను మది
కెక్కుటలేదు. తండ్రిగారును నాయనగారి మనము ఖేదపడుచు
న్నది. పెద్దలమనసమును దుఃఖపెట్టుట సత్పురుషలక్షణము
కాదు. ఇట్లుసమాధానపఱిచెదఁ గాక (ప్రకాశము) నాన్న
గారూ! నిజమట్లుండుటచేఁ దమతో నట్లుపల్కితినిగాని
దీనికై తామింత విచారింపనేల నాతుదివాక్యంబులవినుఁడు.
ఇటుమీఁద నేనుదేశములఁ దిరిగి నామదికి నచ్చిన కన్యను
బెండ్లాడెదను. నాకనుజ్ఞయిండు.

పతి—(తనలో) ఇదియొకవంక గాని మనస్ఫూర్తిగాఁ బల్కిన
మాటగాదు.

కీర్తి—(ఆనందముతో) కుమారా! అట్లేకానిమ్ము ఎట్లైనను
నీవువివాహితుండ వగుటయే నాకోరిక. నీవెంటవలసిన
పరివారమును ధనమును గొనిపొమ్ము.

సుప్ర—అయ్యా! నాకేమియును వలదు. నాప్రియమిత్త్రుఁడగు సునీతినిమాత్రము కొనిపోయెద.

కీర్తి—అట్లేకానిమ్ము (మంత్రింజూచి) మంత్రీ! యీవృత్తాంతమును వ్రాసి చోళదేశాధీశ్వరునకుఁ బంపుము.

నీతి—చిత్తము.

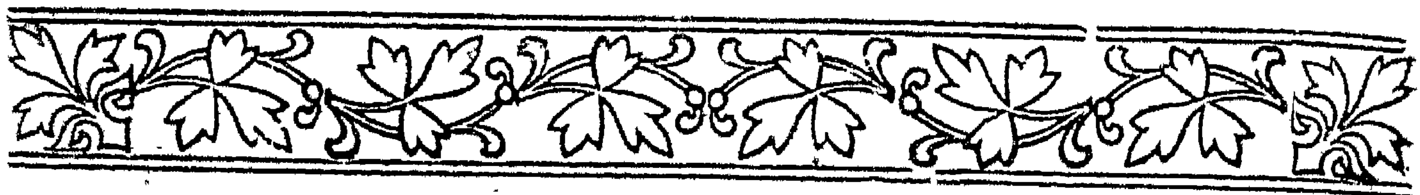
(ఇరువురునిష్క్రమింతురు.)

సుప్ర—ఇక్కడికి గృహసంబంధమైన చిక్కుకొంత వదలినది. పెద్దలను సమాధానపఱచిన పిదప మనమునకుఁ గొంత నెమ్మది కలుగవచ్చును. ఈరీతిగ నొకయరణ్యమునకుఁ బోయి ఋషీశ్వరులసేవఁజేసి తత్త్వవిచారణచేఁ గాలమును వెళ్లించెదఁగాక. (3)

(నిష్క్రమించును)

సంగీత పుష్పవేణీ నాటకము.

---:o:---

చతుర్థాంకము-ప్రథమరంగము-అరణ్యము.

(ప్రవేశము-పుష్పవేణి)

పుష్ప— (1)

తే. గీ. వనములన్నియు వెదకితిఁ ♦ బ్రాణకాంతుఁ
డక్కటా కానరాఁడయ్యె ♦ దిక్కెఁ కెవ్వ
రే మొగంబున నేనింక ♦ నేగుదాన
మరల నాదగు జనకుని ♦ పురముఁజేర.

సపరివారనై భర్తనువెదక బయలువెడలి పరివారము నకా దూరమైతిని జననీజనకులకా దూరమైతిని. మనఃకాంతుఁ డేడనుండెనో కానరాకున్నవాఁడు. అర్ధరాత్రంబున యామా యదారి సింగంపు టార్భాటంబుల విని దిగులువడి ప్రాణంబులపై నాశచేతఁ దలకొకదిక్కునకుఁ జెదరిపోయిన నాపరివార మెచ్చటనుండి రాఁగలదు. అప్పుడే మార్తాండుండు నభోమండల మధ్యవర్తియయ్యె. పాదంబులా కడునొచ్చుచున్నవి. అక్కటా! ఎట్టిఘోరదురవస్థల పాలైతిని. (2)

ఇప్పుడెక్కడికి కేగుటకును ద్రోవ తెలియకున్నది. పెద్దలువలదని యెంతబ్రతిమాలినను వినక నాథుఁడెక్కడనున్నను

వెదకికొని వత్తునని ప్రతిజ్ఞఁజేసి బయలుదేఱివచ్చి యిప్పటికెంతటి గృహంబున కేగిన నలుగురునన్నుఁ జూచినవ్వరే ?

ఉ. ఎంతటి పాట్లనైనను స ♦ హించి మనోవిభు గాంతుఁగాక నా
వంతలఁ దీర్చునే నను వి ♦ వాహముఁ జేసికొనంగ నేర్చునే
పంతమువీడునే యతఁడు ♦ పద్మభవుండు మదీయ ఫాలమం
దెంతటివ్రాఁత వ్రాసెనొ య ♦ హీనసుఖంబుల నందనేర్తునే!

విధి ఏరీతిగ నున్నదో యెవరికిఁ దెలియదుగదా? అక్కటా! విచారపరివర్ధితమైన మదీయహృదయమునవలెనే యున్న దీకాననము. శాఖోపశాఖలై వర్ధిల్లు మదీయ వాంఛాసమూహములో యన్నట్లున్న వీవృక్షములు. యోచించఁగా,

చ. నరుఁడుభవాబ్ధిఁదాటఁగ మ ♦ నంబున నెంచిమురారినామసం
స్మరణనుగాలముక్తి గడప ♦ స్వాంతమునందుదలంపకేవనాం
తరమునకంటెగొప్పదగు ♦ తావికఁదోఁపదుమూఢగాఢభయం
కరమగు కాననంబె సుఖ ♦ కారణమౌ నివసింప నెంచినన్.

ఈయరణ్యము దాఁటుటకు వెరపుతోఁచకున్నది. తోఁచకేమి ? మనోనాయక సందర్శనమే యీవనముదాఁటు సాధనము అది లభింపకున్నఁ గర్తవ్యమేమి ! మఱియొకరిని వరించి పతివ్రతల కాలయంబని ప్రఖ్యాతికెక్కిన యార్యావర్తమున కపఖ్యాతిఁ దెచ్చి వంశమున కపకీర్తిఁ దెచ్చుటకంటె మరణము మేలుకదా. పూర్వకాలమందలి సతీమణుల చారిత్రములను దలఁచుకొనిన నొడలు పులకించుచున్నది.

సీ. యమునితోఁ బోరాడి ♦ రమణులందఱు మెచ్చ
నాథుని బ్రతికించు ♦ నాతి యొకతె
మగని ప్రాణంబుకై ♦ మార్తాండ జననంబు
గాకుండ శపియించు ♦ కాంత యొకతె
బ్రహ్మవిష్ణ్వీశులఁ ♦ బసిబిడ్డలను జేసి
ఖ్యాతి కెక్కిన యట్టి ♦ గరిత యొకతె
తనపాతివ్రత్యశక్తిచే ♦ యనిమిషకోటుల
భయపడఁ జేసిన ♦ పడఁతి యొకతె

తే. గీ. పార్వతికి శ్రీ సరస్వతీ ♦ పడఁతులకును
గర్వభంగ మొనర్చిన ♦ కలికి యొకతె
అట్టివారలఁ దలఁచిన ♦ యంతగొప్ప
సంతసము గొల్పుచున్నది ♦ స్వాంతమునకు.

అమితకీర్తినొంది యాసేతుహిమాద్రి పర్యంతము పేరెక్కిన యానాకిముఖుల జన్మమేజన్మము. ఇప్పటికాలమున వెదకినను అట్టికాంత నూటికొక్కతయైనను గానరాకున్నది.

తే. గీ. కాంతుని కడను జేరి జ ♦ గడములాడు
కాంతయొక్కతె పొరుగిండ్ల ♦ కడపసించి
పిట్టకబురులఁ బల్కెడి ♦ వెలఁదియొకతె
అత్తతో దెబ్బలాడెడి ♦ యతివయొకతె.

తల్లీ! భారతాచలాదేవీ! నీపుత్రికలందఱును గ్రమముగాఁ బెడత్రోవలంబడి పోవుచున్నారు. ఏసాధ్వి కాంతుని హృదయమెఱింగి వర్తించునో యేవనిత భర్తయే దైవంబని

భావించుచు నెక్కుడగా సపర్యలొనర్చుచుండునో యట్టియుపతి జన్మ సార్థకము. తక్కినవారు జన్మించుట జననీజనకుల కడుపు చేటు. (దిక్కులు పరికించి) ఇట్లెంత క్రుమ్మరినను నాద్వైతము గానరాకున్నవాఁడు ముందునాగతి యేమికానున్నదో కదా ? ఎన్నటికిని నాపదోద్ధారకుండగు నారాయణుండే కలఁడు.

(3)

చతుర్థాంకము-ద్వితీయరంగము.

(ఋష్యాశ్రమము- అచలయోగి, సుప్రకాశుఁడు, సుశీలి

ప్రవేశము)

అచ— కుమారా ! నీవన్నిటను సమర్థుఁడవైతివి కాఁబట్టి నీవిఁక పురంబునకుఁ బోయి నీతల్లిదండ్రులకు మోదంబుఁ గూర్పుము. నేనుపదేశించిన విషయములన్నిటిని మఱువక మననముఁ జేసికొనుచుండుము.

సుప్ర— గురూత్తమా ! తమరెట్లు పల్కిన నే నేమనఁగలవాఁడను.

సీ. సతతంబు మనపాదపద్మములు స
 త్సాన్నిధ్యమందుంచి మీ
హితవాక్యంబుల నాలకించుచును నే
 నిండే వసింతున్ ధరన్
వెతలంగూర్చు భవాబ్ధిలోమునుఁగఁగా
 నేనోర్వఁజాలన్ జుమీ

సతులం గైకొని కోర్కెం దీర్పంగ మిమున్
ప్రార్థింతు మానీశ్వరా.

ఈనాంటికి నాజన్మ తరించెనేమోయని తలంచుచుంటిన్
మితిలేని యానందపారావార వీచికలన్ దేలియాడు నన్ను
మరల గృహమున కేగుమని పల్కుటకు నేంజేసిన నేరమేమి?

ఆచ—కుమారా! నావాక్యంబులను శ్రద్ధతో నాలింపుము.
నీవిచ్చటనుండుట కెంతమాత్రమును దగవు. ప్రజారక్షణా
ర్థమై క్షత్రియులు నియమింపంబడియున్నారు. హరియంశము
చేత రాజులు జన్మింతురు. "నావిష్ణుః పృథివీపతి" యను
న్యాయమును [illegible] నీవిచ్చటనున్న యెడల. నీస్వధర్మా
చరణమునకు లోటువచ్చును.

సుప్ర—పరమార్థ చింతనచేం గాలంబును వెళ్లింపందలంచిన
వానికిధర్మము లెందుకక్కఱకువచ్చును?

ఆచ—ఎంతపరమార్థచింత యున్నను కర్మాచరణము సలుపం
గాని భక్తి, జ్ఞానోదయము కల్గనేరదు. భక్తికి ప్రథమసోపా
నము కర్మ మేడమీందికేగందలంచిన వానికిసోపానము లెట్లా
ధారములో అట్లే మోక్షసౌధము నెక్కంగోరువారికి కర్మ
జ్ఞానము, భక్తి సోపానములై యొప్పుచుండును. ఋషా
దులంతవారు లోకసంగ్రహార్థమై కర్మలనాచర్చియున్నారు.

సుప్ర—(తనలో) వీరివాక్యములను వినుచున్నకొలంది
నాహృదయమున నొకవింత మార్పు కలుగుచున్నది.

తే. గీ. అగ్నిలోపలఁ బెట్టిన ♦ యట్టియినుము
వలెనె చిత్తంబుకడుమెత్త ♦ పడుచునుండె
నీమహాత్మ్యుని సామర్థ్య ♦ మేమొ తెలియ
రాదు నాకిప్డు తగిన కా ♦ రణమదేమొ.

(ప్రకాశము) అయ్యా! తమయాజ్ఞ శిరసావహించితిని గాని.

అచ—కుమారా! నీయోజన నాకుఁ దెలియును. నీవు పెడ త్రోవం బడుచున్నావు. అపత్నీకుఁ డేకర్మనాచరించుటకు నర్హుఁడుకాఁడు. అభ్యాగతులు మొదలగువారునై తమప త్నీకుల యింట భుజింపనొల్లరు.

సుశీ—ఆహా! ఈమహానుభావుని యుపదేశమువలన నాచెలి కాని మనంబించుక దారికివచ్చునట్లు తోఁచుచున్నది.

సుప్ర—అపత్నీకుండైనంత మాత్రమున పురుషార్థమునకు లోటువచ్చునా? విగతలోకునకీ బంధము లెందులకు?

అచ—కుమారా! ఏమంటివి? విగతలోకునకీబంధము లెందుల కనియా? నీవింక నప్పుడే విగతలోకుఁడవు కాలేదు. దేవర్షి పితౄణములను దీర్పవలెను. మరియుఁ బరాశరాదుల స్మృతులయందు మానవున కవశ్యాచరణీయంబులని చెప్పిన విధులేవికలవో అయ్యవినీకుఁ గర్తవ్యంబులు గాన నీకును బ్రపంచకమునకును సంబంధము తొలఁగలదు. నీ వింతసంశయపడుట కేదియో హేతువుండి తీరవలయును. (దివ్యదృష్టింజూచి) తెలిసినది. నీసంశయమును బోఁగొట్టె

దను. వినుము హిందూదేశమునకు వన్నె దెచ్చు యువ తీలలామ కాంతారత్నము సీకిల్లాలు కాఁబోవు చున్నది. కానఁ బరికేగుము. (4)

ముని—మహాత్మా! ఆమె యేరాజకుమారియో? యెక్కడ నుండెనో? తెలియఁబల్కుఁడు.

అచ—ఆమె చోళదేశపు రాజకుమారిక. మీవనాగమన వృత్తాంతమును విని విస్మయించుచు నీయరణ్యంబుననే యున్నది.

స్వప—(తనలో) ఇట్టికాంతలు ప్రపంచకమునం దెందురు కాఁబోలు.

తే. గీ. స్వాంతమందలి వాక్యముల్ ♦ సత్యముగను
బల్కువతియె దైవంబని ♦ భావమందుఁ
దలఁచు పతితో లివ్వాక్యమును ♦ పలుకులెన్ని
వింటిసినాఁడు పెద్దలు ♦ విందుగాఁగ.

ఈమహాత్ముని వాక్యము లమోఘములు. (ప్రకాశము)
దేవా! నేఁటికి నాసంశయ వృక్షమును సమూలముగాఁ బెల్లగించినారు మీయాజ్ఞననుసరించెద. (4)

అచ—వత్సా! ఈవాక్యము నిజముకదా.

స్వప—హితార్థబోధకములగు తమ వాక్యములచేఁ గలిగిన బుద్ధి యెట్టివానికిని మారదు.

ముని—ఆహా! నేఁటికిఁగదా మాకోర్కె నెఱవేరుట.

అచ—ఆనందము.

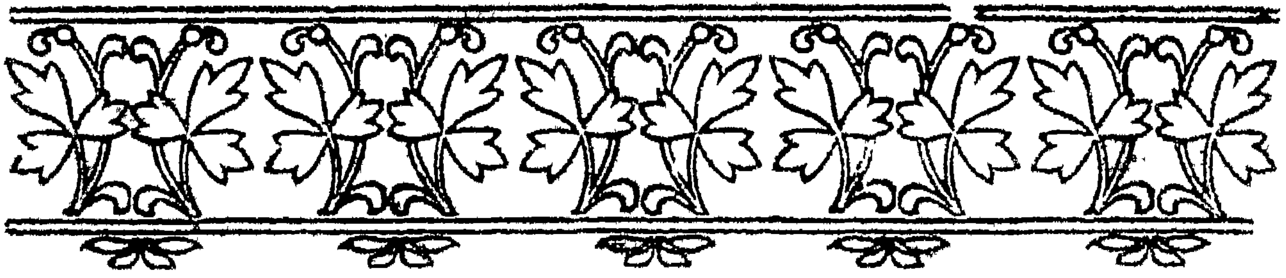
సుప్ర—గురువరా! మాకు సెలవొసంగుడు.

అచ—వెళ్లుడు. శ్రీవల్లీ కడు జాగరూకులై యుండవలెను.

సుని—చిత్తము.

(నిష్క్రమింతురు)

సంగీత పుష్పవేణీ నాటకము.

:o:

పంచమాంకము.

రంగము అరణ్యము.

(సుప్రకాశుఁడు - సునీతియు - ప్రవేశము)

సుప్ర—మిత్రమా! పాపమా కాంత యరణ్యములో నాకొఱకు వెతలఁగుందుచు నెట్లు దుఃఖించుచుండెనో కదా? నేనన్ని కష్టంబులనైన భరింపనేర్తును గాని యొరులటనాకై కష్టముల పాలగుచున్నారని విని సహింపఁజాలకున్నాను.

సుని—అగును మిత్రమా! నీమానసము నవకోమలముగదా

సుప్ర—అదియేమి నీహస్తమందున్నది?

సుని—ఇదియొక చిత్తరువు. చూడుము (చేతికందిచ్చును)

సుప్ర—(చూచుచు) ఏమి యీలోకోత్తర సౌందర్యము? కావి కాఁడా! దీనిని నీవెక్కడనుండి సేకరించితివి? ఎవ్వతె యీ యబల?

సుని—ఏయబలాలలామను నీకుంగూర్ప మీజనకుండు సిద్ధపడెనో యేరమణీశిరోమణి నీకొఱకై తండ్రితోఁ బోత.

గించి యీకాననాంతరంబుల పాలయ్యెనో యట్టిచోళ
దేశపు రాజకుమారి పుష్పవేణి.

సుప్ర — ఏమి! ఈమెయేనా! పుష్పవేణి? ఏమియీసా
మ్యాకృతి. (1)

తే. గీ. స్వాంతమందలి సద్గుణ ♦ సమితిఁ జెల్వు
కలికిరూపంబు సమ్మోద ♦ కరముగాఁదె
సకల శుభలక్షణంబులఁ ♦ జాటుచుండు
చూడ్కులద్దిరా హృదయమున్ ♦ జూరఁగొనెనె.

ఇదివరలో దీనిని నాకేలఁ జూపవైతివి?

సుని — చెలికాఁడా! దీనిని నీకిదివఱకే చూపించియుంటిని.

కం. నిరుపమవైరాగ్యంబున
వరలెడు నీభావమునకు ♦ వరచరితా చి
త్రమువే దోఁపఁగ లేదిక
నరయంగాఁ జిత్రమొద్ది ♦ యవనిస్థలిలోన్.

మీజనకుం డెంతనొక్కి పక్కాణించినను జవిఁబెట్ట
నైతివి నేఁటికామునీశ్వరుని దయవలన మేము ధన్యులమైతిమి.

సుప్ర — మిత్రమా! ఈమెయేయా! నాటి రాచకన్నియలలో
నెల్ల శిరోరత్నమని వన్నెకెక్కినది?

సుని — ఔను నీవన్నది సత్యము. (2)

(అనినిష్క్రమించి తిరిగి ప్రవేశము)

సుశీ——(చూడ్కి సారించి) వయస్యా ! అదిగో యొక ఘోర సర్పము. విసము గ్రక్కుచు నిటువచ్చుచున్నది.

సుప్ర——అగును ? ఏమిది సమీపించినకొలఁదినిఁ గన్నులు మూఁతలువడుచున్నవి. కరవాలంబును జేతధరింపుము.

సుశీ——కరవాలము కరమందున్నది. కాని కన్నులు తెరపింపఁ బడవయ్యెను. (సర్పము సుప్రకాశునిఁగఱచి పాఱిపోవును)

సుప్ర——(పడిపోవుచు) హా ! హతోస్మి. మిత్రమా ! సుశీ ! నన్ను దుష్టభుజంగంబు కఱచి మాయమయ్యెను.

సుశీ——(కన్నులు తెఱచి) మిత్రమా ! ఏమి యీ యకాల విలయము.

సుప్ర——సఖా ! నన్ను సర్పము కఱచినది నా కేమియో నోట మాటవచ్చుటలేదు. కన్నులు చీఁకట్లు గ్రమ్ముచున్నవి. నా ప్రాణంబులు నిలుచునట్లు లేదు. నీవు నన్ను వదలి మదీయ జనకుని కడకేగి నాతల్లితోడను గురువులతోడ నిట్లు పల్కవలెను.

సీ. గురుపరతమయాజ్ఞ ♦ నెఱవేర్పఁజాలని
వ్యర్థుఁడానంగెడి ♦ వందనమును
జనకాజ్ఞఁజవదాఁటి ♦ దానలేనికడగండ్ల
నందిస్వర్గంబును ♦ బొందెననుము
నానేరములఁగాచి ♦ నాతుదివందనం
బందికొమ్మనుచునే ♦ నంటిననుము

నవమాసములుమోసి ♦ నన్నుఁగన్నట్టి నా
తల్లికిందుఁదిని వం ♦ దనములనుమఁ దేవ
నాదుగురులకుఁబల్కుము ♦ సాదరముగఁ
జోళరాజపుత్రికతోడ ♦ సుదతినీ క
కారణంబుగనిచ్చితిఁ ♦ గష్టములను
గాన మన్నింపుమనుము నా ♦ ప్రాణసఖుఁడ.

మఱియు నాతల్లిదండ్రులకు నీవేతనయుండవు. హా! ప్రాణేశ్వరీ! ఘనసమవేణీ! పుష్పవేణీ! ఎట్లయినను నీయరణ్యమాతయు వెదకి నిన్నుఁ గనుఁగొనవలయుననియె తలంచితిని. కాని యిట్లగుదునని తలఁపనైతిని (3) నీవొకవేళ వన్యమృగముల కాహారమవైతివేమో అట్లయిన నిన్నిదే కలియవచ్చుచుంటిని. మిత్రమా! నాతప్పులను మన్నింపుము (4)

(మృతిపొందును)

సుసి—(విచారముతో) హా ప్రాణసఖా! నన్నింతలో విడిచి నీవేగన్యాయమా! నేఁజేసిన నేరమేమి? దైవమా! అతు శీతభూతదయాన్వితుఁడే. కలనైననుఁ బరస్త్రీలను గాంచని సత్పురుషుఁడే. యనుపమాన సౌందర్య విరాజితయగు కాంతామణిఁజూపినను జేకొనన్నొల్లని జితేంద్రియుఁడే యట్టివానికీ యాపద రాఁజెల్లునే?

సీ. జనదాతనియెఱుఁగఁడే ♦ సన్మార్గసంచారి
గుణగుణచస్థితధర్మ ♦ సరణినెపుడు

దూషించిరెయుఁగడే ♦ దోర్బలోన్నతుఁడు పె
ద్దలవాక్యములసున ♦ న్వ్యాలకునైనఁ
జంపించిరెయుఁగడే ♦ సత్పురుషుండు తా
నపరాధులనునైన ♦ నవనిలోన
చిన్ననాటనుబోలెఁ ♦ జేడియలన్న-చోఁ
జూడఁగనొల్లని ♦ శుద్ధచరితుఁ
డక్కటా యిట్టిదురవస్థఁ ♦ జిక్కె ధరణి
నికఁ గర్తవ్యమెద్దియో ♦ యీశ నాకుఁ
బ్రాణములకుఁ బ్రాణంబౌచుఁ ♦ బరగుసఖుఁడు
పోవఁగాంచియుబ్రదికితి ♦ మొండిబ్రతుకు.

నెచ్చెలీ ! ఇంటికరిగిన నిచెలికాఁడు సుప్రకాశుఁడేడి యనియడిగిన నేనేమనిపల్కుదును ? నిన్ను వన్యమృగంబుల పాల్పఁబెట్టనా కొనివచ్చితిని? హా! యింకచే జన్మించినసిప్పు చిరంజీవి వగుదువనుకొంటినిగాని యిట్లకాలమృత్యుదేవతాకరాళ దంష్ట్రల కాహారంబవగుదువని తలంపనైతిని. (ప్రక్కను జూచుచుండి) హా ! దయార్ద్రహృదయా !

సీ. భూపాల సుతులనిన్ ♦ బొగడంగవచ్చిరి
మూఢవేటికివారి ♦ శుద్ధచరిత
మోహనాకారసి ♦ మోముఁజూడఁగవచ్చు
తండ్రియాజ్ఞనుఁదీర్పఁ ♦ దలఁచిరావె
కాంభోజరాజునిన్ ♦ గానఁగవచ్చెని

వెమరుగాంచేవేల ♦ సదయహృదయ
కళ్యాణి యాచోళ ♦ కాశ్యపీశ్వరసుత
కనవచ్చె నిన్నదే ♦ కనవదేల
తోడితోనిపోవదేలని ♦ తోడనన్ను
నే నీకెట్లుందు నొంటిగ ♦ నిన్ను విడచి
భైరవీసమమీతల్లి ♦ పరమచరిత
కేమిచెప్పెదం బెదవుకో ♦ యోచించుమాడ.

హా సుప్రకాశా!

(ప్రవేశము—పుష్పవేణి)

(5)

పుష్ప—ఎవ్వరో నానాథునిఁ బిలంచి పేర్కొనుచున్నట్లు వినం బడినది. ఆవృక్షముక్రింద నెవ్వరో యిరువురు పురుషు లున్నారు. ఆకూర్చున్న వానిని సమీపించి విషయ మరసెదఁ గాక.

సుని—ఆవచ్చున దెవరు? పుష్పవేణివలె నున్న దే పటంబునకు నామెకు నించుకేనియు భేదము లేదు. ఇట్లొంటిగ నీయర ణ్యమునకుఁ జేరి యిటకువచ్చుచున్నది. ఇప్పుడేమని ప ల్కుటకు నోరాడకున్నది.

పుష్ప— అయ్యా! తమ దేయూరు? ఏటికిట్లు విచారించెదరు?

సుని—(తనలో) ఇప్పుడేమనిపల్కుటకు నోరాడకున్నది. (ప్రకాశము) అమ్మా! మాళవదేశాధీశ్వర సుతుండగు సుప్రకాశుని చెలికాండను. నాపేరు సునీతియందురు.

పుష్ప—తమవిచార కారణమేమి ?

సుని—(విన్నకుంటును)

పుష్ప—అయ్యా ! తమరట్లూరకున్న కొలఁదిని నాహృదయ మేలయో చేయిపెట్టి కలఁచినట్లున్నది. వారట్లు మూర్ఛను మునిఁగియున్నట్లున్నారేమి ?

సుని—(తనలో) ఇఁక దాచిలాభమేమి? (ప్రకాశము) అమ్మా! వినుము పల్కెదను.

తే. గీ. తల్లిదండ్రుల కొక్కఁడే ♦ తనయుఁడగుచు
జనుల కెల్లను గన్నుల ♦ చందమామ
యైన మాసుప్రకాశుఁడో ♦ యబలమున్ను
విడిచి వనమును జేరెను ♦ విధికృతంబు.

పుష్ప—(హాయని మూర్ఛిల్లును)

సుని—ఎంతకష్టము.

పుష్ప—(తెలివిఁ దెచ్చుకొని) హానాథా! శిరీషకుసుమకోమల శరీర ! నన్నిట్లు దిక్కులేనిదానిఁగాఁ జేసి నీవేగ నేసి వియోగం బెట్లు సైరింతును ? మనోహరా ! నీకై కదా తండ్రినివిడనాడి తల్లినివదలి బాంధవులనుత్యజించి యైశ్వర్యమునుపేక్షించి ఈకాఱడవులవెంట బయలుదేరుట. అట్టి నాపైఁ గరుణను వీడి పోయితివా ! (సునితోఁగాంచి) అయ్యా ! మరణకారణమును వివరముగాఁ బల్కుఁడు.

సుని—తన్వీ ! సర్పదష్టుఁడగుటయే కారణము.

పుష్ప—హా తల్లీ ! కాత్యాయని ! జగద్గురువులగు నోశివకేశవులారా ! చిన్నతనంబునుండియు మిమ్ము నమ్మినందులకు నన్నీరీతిఁ జేయఁ బాడియే ఇప్పుడు విచారించిన నేమి ఫలము. తలంచిన నాథుండు మృతుండైనవెన్క నేఁ జేయఁ గర్తవ్యమేమి ? నేను నిక్కముగఁ బార్వతీ పరమేశ్వరుల చరణములను నమ్మినదాననైతినేని లక్ష్మీనారాయణుల పవిత్రనామములను నమ్మినదాననైతినేని తిరిగి నానాథుండు జీవించుఁగాక (6) ఏమిది యెంతగఁ బ్రార్థించినను దోఁచకున్నవారు. ఔను భర్తృవియోగదుఃఖమున మునిఁగిన నన్ను న్వరు చూతురు? ఇంక నాకు మరణమే శరణముగుఁగాక. ఈ నేరమే పాశమగుఁగాక. (కంఠమునకుఁ జుట్టుకొని)

ఉ. కర్తవునై జగంబులకుఁ ♦ గారణభూతుఁడవౌచునంతకున్
భర్తప్రసన్నుఁడవైయమరి ♦ పాలనఁ జేయుచు నంత్యమందునన్
హర్తవుగాఁ దెలంగు పర ♦ మాత్మహరీ యలక్ష్మికాంతునిన్
భక్తిగఁ గేలుమోడ్చెదను ♦ భావినినైన రమామనోహరా.

(విష్ణుమూర్తి ప్రత్యక్షము)

విష్ణు—(పలికించి) పుష్పవేణీ ! నీ మనశ్శుద్ధి కెంతయు సంతసించితిని. నీవీయుద్యమము మాని నీయభీష్టమును దీర్చెదఁ గోరికొనుము.

పుష్ప—(ఆనందబాష్పములతో) దేవా ! జగద్రక్షకా !

తే. గీ. నిఖిలశాస్త్రపురాణేతి ♦ హాసములను
నీదుచారిత్రము లేకద ♦ నీరజాక్షి
వినుచు గనుంగొంటిధన్యనై ♦ తిని జగతిని
నీపదములకు మ్రొక్కెదఁ ♦ బాపనాశ.

దేవా! సర్వజ్ఞుఁడవగు నీకు నాకోర్కె యేమో తెలియదా.

విష్ణు.—సంతసించితిని. నీకు నీభర్తనొసంగితి. నీకీర్తి యాచంద్ర తారకముగా నుండుఁగాక (సుప్రకాశుని బ్రదికించును)

సుప్ర—(లేచి) యెంతనిద్రపోయితిని. ఏమిది జగన్నాథు దివ్యమంగళవిగ్రహమువలె నున్నది. ఈకాంతయెవరు! నామిత్రుఁడిక్కడ నేయున్నాఁడు. అన్నట్లు మరచితిని. సర్ప దష్టుఁడనై మృతినొందిన నేనెట్లు బ్రతికితిని.

విష్ణు—కుమారా! విచారముఁజెందకుము.

సీ. సుదతుల మొగమును ♦ జూడఁగనొల్లక
వనముల కేగిన ♦ వాఁడవీవు
నీతో మునీంద్రులై ♦ నీ వెంటనంటిన
నీతివాతుండవు ♦ నీతియుతుఁడవు
మీచరిత్ర నెఱింగి ♦ మీకు మేలొనఁగూర్ప
నరుగుదెంచినయట్టి ♦ హరిని నేను
నిన్ను దైవంబని ♦ నెమ్మది భావించి
వనమునకరుదెంచి ♦ వంతలంది

తే. గీ. మహనీయమగు పాతివ్రత్య ♦ మహిమచేత
నిన్ను బ్రతికించి యశమందు. ♦ నిలవేణి
అబల వరసుందరాంగి కి ♦ న్యాయలబ్ధ
విమలచారిత్ర నిప్పుష్ప ♦ వేణి యిదిగో.

(అని సుప్రకాశుని కరమున పుష్పవేణి హస్తము నుంచును)

(7, 8, 9.)

1. పతినే దేవునిగా ♦ భావించి యత్తింట
   మెలఁగ రేమి కాంతలో ♦ నేలంతలార
2. అత్తమామల మాట ♦ కెదురాడక విని
   కాలంబు పుచ్చుఁడీ ♦ కాంతలార
3. పుట్టినయింటికి ♦ మెట్టినయింటికి
   యశము నొసఁగుండో ♦ యువిదలార
4. శాంతియు సతికి భూ ♦ షణము మదిలోన
   నెలంచుఁడి [illegible] ♦ తరుణులార

ఇంటిలో వారలకు న ♦ హితయగుసుత
బరసతులకు [illegible] ♦ పసిడియగుచుఁ
గాపురము చేయకుండిరి ♦ గరితలార
సింధ్యా [illegible] భువిలోన ♦ విశ్వయమిది.

— సత్యా ! సుప్రకాశా ! నీకేమి కావలయును ?

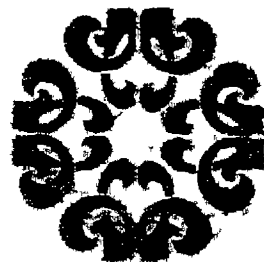
— దేవా ! నీదర్శనమైనంతఁ గోరఁదగినదేమియుఁ దోఁప కున్నది. అయినను నిట్లగుఁగాక.

తే. గీ. బాలికలకబ్బుఁగాపుత ♦ పరమభక్తి
భర్తలందుసత్కళలతో ♦ వరలుఁగాక
వసుధలోపలబాలికా ♦ పాఠశాల
వృద్ధిపొందనుగావుత ♦ వేడ్కమీఱ.

విష్ణు.—తథాస్తు (మంగళము) (10)

సంగీతపుష్పవేణీనాటకము.

సమాప్తము.

ఈ నాటకమునందలి పాటలు.

నాటకారంభమున బాలికలందరు కలసిపాడునది.

కల్యాణి—ఏక,

శ్రీకర కరుణాకర - సేవిత సురగణ - దేవకినందన - గోపాల ॥ పరమపురుష - సారసాక్ష హరి - పాలితసురలోక - రక్షక - పరమకృపను జూడుము మాధవ ॥ (శ్రీ) ॥

చ॥ సనుగనుగొన - దేవతాళికిని - సాధ్యమగునె - సి లవర్ణ - సహాళంక - నేరనిబాలలన్ గను ॥ (శ్రీ) ॥

ప్రథమాంకములో

1 వ గుఱ్ఱ (పుష్పరథుఁడు)

ముఖారి—ఆట

అకటా నేనీ యాపద - నెటుల - సుకరంబుగ దాఁట దనో జగతా ॥ కలికిరో నేనీధర - కలుషితుఁడనో వేమో - కమల నాభునకును - కరుణారాదయ్యెనా హై ॥

చ. సుతులు లేని - నరుగతి నరకమెయని - సుజనులు బల్కు - చుంద్రు క్షితిని నాగతి యేమో ॥ అక ॥

2. వ గుర్తు.

హిం—తోడి—రూపకము

సుశీ—ప్రాణకాంత - మిమ్ము బాసి - ప్రాణంబుల - నిలుపు
కెట్లు ॥ ప్రా ॥
నిన్ను వీడి- నేభువిని- నిముసమైన- తాళగలనె- నినోటనె-
యరుగుచో ను ॥ ప్రా ॥

పుష్ప—బామన్నా- మాటవినవె - త్వరితంబుగ - వెడల
నిమ్ము ॥ బామ ॥
ఆతయు వినియుండి నీవు - మంతనమున-దిగులునొంద-
నింతినీకుదగదుసుమ్ము ॥ భా ॥

సుశీ—ఆహా నా ప్రాణనాధ - మోహాబ్ధిని- ద్రోసెదవా॥ ఆ॥
శ్రీహరిపదములనునమ్మి - నేహంబుననుండెజాల సాహస
మునవత్తునుడీ ॥ ఆహా ॥

పుష్ప—గిరిధరుని-నమ్ముమబలా- నిరతము - కృపజూచు
నతడుగ॥ కరుణాశోఢ - గాచునతడు కలికిరో మానవాలడ
గలడు ॥ సురవినుతుని వేడుమబల ॥ గ ॥

3. వ గుర్తు

జింగ్లా—ఏక

పుష్ప—చెలియరో నేనేగుచుంటిన్ । కలవరము దకో । కంజ
దళాక్షి । కమలాధిపుదయ । గాంచెదను నిన్నుటన్॥

సుశీ—నాదా ! మిమ్మొడ బాసియునేనిట । నిలువగగలనా
నిరతము మోహమున । ననుగొనిపోవగ నాధా ప్రార్థింతున్॥

పుష్ప—సుతహీనుడనై । సుదతిరో నుండుట । జూడంగ మదికిక్
వెతగాదో చెన్ । సుమశరీరానుబంధపుమా పోదుగా

పుశీ— సరిమిం చేగ వి - చారమున మునింగిదరిగానక నే - నా
మనోనాయక । గరళము త్రింగెద కరుణ జూపుమా ॥

ద్వితీయాంకము

1. వ గుర్తు ప్రియంవద

హిం—తో—డీ—ఏక

కనుగొనుమా చెలికన్నులకింపగు । క్షత్రియ సుతుల పటములన్ ॥

ఏను శిరోయీతండు - పాండ్యదేశపు రాజకుమారుం । డాడంగదే । అలనావరియించెదవే చెపుమా

2. వ గుర్తు.

కన్నడదేశాధిప - చిత్రాంబునుగాంచుమా ..
మారియుతాల్ । కలికీయితనిన్ వరియించెదవే ॥ క ॥

3. వగుర్తు.

కాసీపురాధీశ్వర సుతుండితండు - కంజదళాక్షిరో కన్గొ
నుమా । వసంతాకుసుందరుచితండు ॥ క ॥

4. వ గుర్తు.

మదనతి మహాసుకుమారుని గాంచుము-మానిని కోసల
జసుతున్ । మగువా మహనీయుండితండు ॥ కను ॥

5. వ గుర్తు.

(ప్రియంవద) కమాచి—ఏక

కాంతా ! చిత్తాంబున్ [illegible]మా । కనుమా । చెలియా । కనులారదీని ॥ కాం ॥

వలపించు- లలిమించు- కలగించు-చిత్తంబున్ ॥ కాం॥ సరసంబు - పరువంబు - ప్రాయంబు - ధరనింపు ॥ కాం ॥

క్షితిపాంళవేళ - సుతచిత్తమించు సతి[illegible] చెనాకు నిటుజూడవమ్మ ॥కాం॥

6. వ గుర్తు.

హిం—కాపీ—ఏక

పు. వే—అహాహాజనక నివిపుష్పనాత్రో । యేలవంతమాడెదవు॥ అహా ! [illegible]ముఖులవాలు । చూపులబారినిబడిం మోసపోవని పురుషవరుం । డెవ్వండీధరన్ ॥ ఓహో యేలవంతమాడెదవు ॥ ఆహా ॥

పుష్ప—నారీ నీవేలనా । నవమోహనాంగు । చూచియు నాస్త్రీస్త్రమోడెదో ॥ —

పు. వే—ఓహో యూతని సౌందర్యని తమే ।

పుష్ప—అలవానిం బోలువారింక లేరీజగాన। మాటవినుమా॥

పు. వే—మనవివినుమా । ఓహో యేలవంతమాడెదవు॥ ఆ॥

7. వ గుర్తు.

హిం—[illegible]—ఏక—పుష్పవేశి.

మనుజవరా నామనవిని వినుమా । మనసునందలంచిన మగనిని విడువను ॥ మ ॥

అన్యూనివరియించుట । మానవతుల । కవనిలోధర్మము కాదుసుమా । అవనీసుర నాపలుకులఁగైకొను ॥ మ ॥

8. వ గుర్తు.

నవరోజు—ఏక.

ఇందిరా హృదయలోలా । వందనంబున్ గొనుము చాలా । ఇం॥ నేమనమునన్-నినుదలంతున్ । నీరజాక్ష । నిర్మ లాత్మ ॥ ఇం ॥

సతతమీవే । గతియనుచువే । సతులనమ్మితి నతిరయి నర్చితి ॥ ఇం ॥

తృతీయాంకము.

1 వ గుర్తు సుప్రకాశుండు తోడి-ఏక

ఆహాశంకర దీనజనావనాశ్రితాంరభయంకర । భవబంధన మోచన స్మరహరనా । యికనీయిడుముల నేనెగతిభరియింతుఁ॥ఆ॥ కటకట। నన్నికష్టంబులకును। గాసిలుమనుచును లిఖియించితివే । గరళధరా శంకరకటుకింపుము కల్మషహర । శం భోసుర । వైరివారణా । హరగిరిజాబంధో॥ ఆహా ॥

నినుసేవించెడి జనములకును భువి - నిఖిలసుఖంబుల నిచ్చెదవనుచుఁ । విని నేత్రికరణ । శుద్ధిగనిన్మది । భావించితి ~~నేను~~ । యీయాపన్నుడ గంగాధరహర హరశంభో। ఆహా॥

2 వ గుర్తు.

బేహాగ్ - ఏక - (సుప్రకాశుండు.)

ఆహానన్నింక । మన్నింపుమా । ఓజనకా । నామాట లాలింపుమా॥ కాంతతోడన్ । కాలమున్గడుప । స్వాంత

మొప్పదయ్యోన్ । కోపంబుఁ । జెందకుమా నాపై జనకా ।
మాటలన్నినుమా॥ ఆహా॥

3 వ ఘర్తు.

హిం-కాపీ-రూపకము-సుప్రకాశుఁడు

నారాయణ - నారాయణ - నారాయణ - నారా
యణ - నారాయణ-(శ్రీ)॥ నారాయణ। నీరజాక్షు పరమపురు
ష । నిఖిలేశ్వర । (శ్రీ)కరా । నీరదాంగశోకి॥ నారా॥

వారిజాక్షు(స్త్రు) । జనకపద్మభవశంకర । వినుతనామ॥ పర
మేశ్వర । శాప్రమా। నా।

చతుర్థాంకము.

1. వ ఘర్తు (పుష్పవేణి)

హిం - కన్నడ - ఏక.

ఆహానాథా । అటవీస్థలిలో అకటాఎందేగితో । ఆహా
దైవనారాయణులుఁ । జేసెగ యికేగతి॥ ఆహా॥

కరుణలేక కడుక్రూరుండై దైవంబిటుజేసెఁగా । ధరణి
లోనసేదివెరన్ను । దలంపఁగన హరీ॥ ఆహా॥

2. వ ఘర్తు.

(పుష్పవేణి) ధన్యాసి - రూపకము.

ఇదిధరణిని యెన్నరాని ఘోరము। ఈశ్వరాచూడగా॥ఇ॥
చూ చెడివారెవరులేక బ్రోచెడివారెవరులేక నొంటినున్న దాన
నైతి హా॥ ఇది॥

పతినిగాంచలేక యిటుల బాధలనొందితినిగా। పరశివ నానుమట నెటుల్ద్రాసితివో హాశంకరాయిక హా॥

చతుర్థాంకము.

3. వ గుర్తు - పుష్పవేశి.

బేహాగ్-ఏక.

పరమనామ। నిరుపమాన। సుందరధామా। సిగిము గోచర। కొరతదీన్పుమా। పరమపురుష। సుపగణనుత। రజతశైలవాసా। వరమీాయుమా। దయఁగనుమా। తేటుదిమా। ధననుత॥ ఓ॥ ప॥

4. వ గుర్తు - సుప్రకాశుడు.

సింధుకమాచిరాగము - రూపకము.

హానివరమామసవిన్ గైకొనుమా బల్కెదన్। మన్ననలనొసఁగుమయ్య హానికులభూషణ॥ హా।

సంశయహీనమయ్యె - సంయమీంద్రమది - సంశయాం బేలను మీాయాజ్ఞబాలించెదన్॥

పంచమాంకము.

1. వ గుర్తు.

కళ్యాణి - ఏక - [సుప్రకాశుడు]

ఆహా ఆహాయింతీ। అమరేశునియింతీ। యాలరు విల్లుచేతిబంతి॥ఇందువదన మోహారాచందురునిబోలు॥ కన్నుల తీరు కమలములను బోలియుండు॥ ఆహా॥

వనితాసుందరా । కృతిరమణీయుం । బెదకానందము య్యోగ గనగ ॥ అ॥

2. వ గుర్తు.

పీలు - ఆట.

పుష్ప వే—వనదేవతలారా । మనుజేశుగాంచిరే కాననము
లోన । కడగండ్లనందిన॥ వన॥

సు|ప—నదులారా పొదలారా । మదమత్తేభములారా । మ
దవతినిమీరు గాంచియున్నారే॥ నదు॥

పుష్ప వే—సురలారా । గిరులారా। తరుసమూహములారా ।
ధరణీశుగాంచిరే । ధరలోనమీరలు॥

సు|ప—మునులారా । గుహలారా । వనమయూరములార ।
మనమును గొనినట్టి కనకాంగినిమీరు॥

పుష్ప వే—కవిసమూహములారా । ఘనహర్యక్షములారా ।
ప్రాణనాధునిమీరు కాంచియున్నారే॥

సు|ప— శుకశారికములారా । మృగసమూహములారా ।
అకలంకమైనట్టి యతివనుగాంచిరే॥

3. వ గుర్తు సుప్రకాశుడు.

ముఖారి—ఏక.

హా ప్రాణనాయకీ । హామనోహారిణీ। హాకుసుమాంగిరో
హామెటనుంటివే॥

భామరో నిన్నిల। భాదలబెట్టిన। పాతకనై తిని।కుడంతిరో
నీతోడ ॥ హా ॥

వనితరోయిదుమల । బాలికిగురి కై ప్రాణముల్బాసితో॥
వార్తలేమోకదా ॥

4. వ గుర్తు—సుప్రకాశుఁడు.

జింగ్లా—ఏక

ప్రాణసఖా ! పోదున్ - సెలవుసంగుమనా । ఇదెతుది
చూపుగా । మదినిదలఁపుము ॥ హా॥

సతతమునన్నే । గతియనుపితలను। జేరగబోమ్మిక॥ ప్రా॥
నిరతము నీయెడ। నేఁజేసినయా। నేరము లెంచకు॥ ప్రా॥

5. వ గుర్తు.

తోడి—ఏక—పుష్ప వేణి.

హా యిక నెటులైతు జగదీశ్వరా । ఓకలుషహారా ।
బ్రోవరా ॥ యికనో॥

చ. నీరజాక్షు నిఖిల భువన స - న్నుతా
శివార్చితా రమేశ్వరా । జగదీశ్వరా ॥

6. వ గుర్తు.

తోడి—ఏక

స్వామి ! కృష్ణా వరమునీయుమా
పంకజాక్ష నా। పరితాపమును। బాపవేర॥ శ్రీమనోహరా॥
ధనుజహారా నా । ధవునొసంగి । దగబ్రోవవేర ।
నళిననాభ ॥ స్వా ॥

7 వ గుర్తు.

(పుష్ప——ప——సునీ)

తోడి——ఏక.

సురేశా సుప్రకాశా శ్రీరమేశా సూర్యచంద్రాక్షా॥
మహేశా । మంగళాంగా మారజనకా । మాధవా ॥ దేవా ॥
పంకజాక్ష భక్తవరదా । పాపసంహారా । సురేశా।
భక్తితోనే । భావమందున్ భజన జేసెదము ॥ హేవరదా॥సు॥
నిన్ను నమ్మి యుంటిమయ్యా నీరజనేత్రా । మురారీ
మోహసంహారీమముదయన్ బ్రోవవారా వా ॥ సు ॥

{ పుష్ప వేశి——8 వగుర్తు.
{ సుప్రకాశుడు——

బేహాగ్—ఏక.

పుష్ప——నేరంబు మన్నింపుమా । ప్రాణనాథ । నీకంటె నన్యం
బెలన్ । జూడనైతి । శరణంటినన్గావుమా ॥

సుప్ర--నన్నిటు వేడనేల—చాలుబాల। మన్నన కేముంజేసెవలనను
మమతను వీడకుమా ॥ న ॥

పుష్ప——మీ కేలుబూనంగ నా । వల్లనౌనె । సతులున్నదీ
ముఖులో మీశక్తినెల్ల । కొనియాడ నాతరమా । కోమ
లాంగ ॥

సుప్ర——నిన్నెడబాయంజాల। నీరజాక్షి। నీవంటికాంతామణుల్
కలరెభువిని । నన్నేలుకొమ్మా సతీ ॥ ప్రాణసఖి ॥

సుని—ధన్యాత్ములారా ! మిముఁ లోకమందు సరిపోలు వారెవ్వరో పుష్పవేణి ! [illegible]పసీవేకదా ! తల్లినీవు॥

విష్ణు—మిముగాంచ మోదంబయ్యెన్ ! భక్తులారా॥ మీకిష్ట ముల్దీర్పగా కోర్కెగల్గె పావనమాగావె [illegible]ము॥

9. వగుర్తు విష్ణుమూర్తి.

ఆనందభైరవి—ఆది

కుమారినిమభువిలో । కొనియాడ నాతరమ । తలపఁ యోరాజ । కుమారిధరసి సమాశతావళిక । నోమందగమన పుష్పవేణియోరాజ । కు॥ పుట్టినయింటికి మెట్టినయింటికి నీట్టి సత్కీర్తిని దెచ్చితివోరాజ ॥ కు ॥

10. వగుర్తు. మంగళము.

తోడి—ఏక.

మంగళంబుగోను । మనసిజజనకా । పరాత్పరవరద కృపాకరా । సరసిజదళలోచనముర సంహారి । ధరణీరమణాకలుష విదారణ ॥ మం ॥ నీలదేహా నిర్మలాత్మా పరమ పురుషాకావరారా । బాలలమగు మామనవిని సైకొని దయన్ గొనుము శుభహారతీ ॥ మంగళ ॥

కోలాటపు పాట.

హిం—కాపీ—ఏక.

రారేదశరథతనయుని । సేవకురమణుల । మందరమున్ గూడుక రయమున పూలతో పూజింతము ॥ రారే ॥

సరసిజదళలోచను మనమిప్పుడు । మానంబునను సీతా కాంతుని భక్తితో భజింతము సతులారా వేగమె ॥ రారే ॥

ఇహపరసౌఖ్యముల నిచ్చెడి ప్రభువై దాసజనంబుల కల్ప భూజమై । దనరెడిరాముని దలంచి పాడంగను ॥

పరమపురుష గోవిందమురారీ సరసిజనాభ జనార్దన శౌరీ । నరహరియనుచును దలంచి పాడంగను ॥ రా ॥

తండ్రిరాముడని తల్లిసీతయని దలంచిభజింతము తరుణీ మణిరో । నిరంతరానందంబు కలుగంగను ॥ రా ॥

మార్చింగ్ పాట.

నవరోజు — ఏక

బాలలారా మనమిప్పుడు - కడునేర్పుతోడను కూడుకుని । మార్చింగ్ చేయుదమిటురండోహో ॥

కన్యలారా ! శ్రీపతిని - కడుభక్తితోడను కూడుకుని యాడుచు పాడుదమిటురండోసఖా ॥ బా ॥

విజ్ఞప్తి.

బాలికాపాఠశాలా ప్రధానోపాధ్యాయులెవ్వరైన నీ నాటకమును తమబాలికలచే బ్రదర్శింపనెంచి యపేక్షింతురేని నేనునాచేతనైనంత సాయమొనర్పంగలవాడ.

ఇట్లు,

గ్రంథకర్త.

ఆంధ్ర విద్యానిధి సంఘము.

The Andhra Education Society.

1913 సం[illegible]

అధ్యక్షుడు మా. బి. నరసింహేశ్వర శర్మగారు.

ఉ ద్దే శ ము లు.

౧. ఆంధ్రుల స్త్రీపురుషుల ప్రాథమిక మాధ్యమిక ఉన్నత విద్యల వ్యాప్తికై పాటుపడుట. ౨. ఉన్నత విద్యాశాఖలలో నభివృద్ధి తక్కువగ నున్న (ఇంజనీరింగు, వైద్యము మొదలగు) శాస్త్రములందు విద్య నభ్యసించెడి విద్యార్థులకు ధనసహాయమును జేయుట. ౩. ఆంధ్రదేశమునకొక విశ్వవిద్యాలయము లభించుటకై ప్రయత్నించుట.

వి న్న ప ము.

దానములయం దుత్తమదానము విద్యాదానము.

మహాశయా! ఆంధ్రులు వారియుత్సాహమునకు తగినరీతిని కార్యనిర్వహణ సామర్థ్యమును జూపకుండుట సంతాపకరము. దేశమునందు నూతనోద్యమములు పుట్టుచున్నవి. యువజనులం దమితోత్సాహము గలదు. గాఢమైన సేవాభిలాష గలదు. దేశమునందు మండలసంఘములు - శాఖాసంఘములు గ్రంథాలయసంఘములు స్త్రీసమాజములు దేశక్షేమమునకై పనిచేయుచున్నవి. సభలయందును సమాజములందును చేయబడిన తీర్మానములు లాచరింపబడనపుడు వానివలన ప్రజలకు విశేషమైన లాభము కలుగనేరదు. జను లందరును తలపెట్టిన కార్యములను నిర్వహించుటకై పాటుపడుట శ్రేయము.

[illegible] 1918 సం॥ లో [illegible] స్థాపింపబడినది. సంఘో [illegible] [illegible] విశేషమైన యుపయోగము [illegible] [illegible] కారణము ధనలోపము, సేవకాభావము.

[illegible] సోదరులారా! విద్యానిధికి యథాశక్తిని తాము [illegible] చేసియు ఇతరులచేత చేయించియు సోదరీ సోదరులకు విద్యాదానము చేసి మాతృదేశారాధనమును జేయుడు. [illegible] చేయవచ్చును. సంవత్సరాది, దినమునందే [illegible] సహాయము చేయవచ్చును. ప్రతివారును యథాశక్తిని సహాయము చేసి విద్యాదానము చేయుటకు వేడుచున్నాము. తాము చేయు సహాయము స్వల్పమైనను విశేషముగా ఎంచి స్వీకరించుదుము.

1. ప్రధానపోషకులు :—విద్యానిధికి రు 1000 లకు తక్కువ కాని ద్రవ్యమునిచ్చువారు. 2. పోషకులు:—రు 100 లకు తక్కువ కాని ద్రవ్యము నిచ్చువారు. 3. సభ్యులు:—సం 1 కి రూ 1-0-0 తక్కువకానిచందా నిచ్చువారు. 4. అభిమానులు;—యథాశక్తినిధర్మమునిచ్చెడివారు. 5. సంవత్సరాదిభిక్షులు.

ఇట్లు విధేయులు, సంయుక్త కార్యదర్శులు.

పండిత టి. గోపాలాచార్యులు, కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు. వేమవరపు రామదాసు,

సొమ్మును పంపుటకు చిరునామా, ఆంధ్రవిద్యానిధి కార్యదర్శి.

7, తంబుచెట్టి పేట, మద్రాసు.
